

Justitiekottets betänkande 1988/89: JuU25

Vissa tvångsmedelsfrågor

1988/89
JuU25

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet ett regeringsförslag om ändringar av bestämmelserna om de straffprocessuella tvångsmedlen, främst beslag, husrannsakan och telefonavlyssning, jämte ett antal därtill anknyttande motioner.

Utskottet ansluter sig till regeringens bedömningar utom såvitt avser frågan om polismans rätt att själv fatta beslut om husrannsakan enligt rättegångsbalken. I det hänseendet förordar utskottet med anledning av en motion en förändrad ordning. Övriga motionsyrkanden avstyrks.

Till betänkandet har fogats reservationer i skilda hänseenden, bl. a. i fråga om tvångsingripanden i kyrkor (m, fp och mp) och polismans rätt att besluta om husrannsakan (s).

Propositionen m. m.

I proposition 1988/89: 124 har regeringen (justitiedepartementet) efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,
3. lag om ändring i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall,
4. lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsdomstolarna och domstolarna under krig eller krigsfara m. m.,
5. lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m. m.,
6. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Propositionens huvudsakliga innehåll redovisas på s. 18.

I samband med propositionen behandlar utskottet *dels de* med anledning av propositionen väckta motionerna 1988/89: Ju18 av Lars Ahlmark (m), 1988/89: Ju19 av Karin Ahrlund m. fl. (fp), 1988/89: Ju20 av Jan-Erik Wikström och Kerstin Ekman (båda fp), 1988/89: Ju21 av Lars Werner m. fl. (vpk), 1988/89: Ju22 av Hans Göran Franck och Magnus Persson (båda s), 1988/89: Ju23 av Rolf Dahlberg m. fl. (m), 1988/89: Ju24 av

Torgny Larsson m. fl. (s) och 1988/89: Ju25 av Bertil Fiskesjö (c), *dels de* 1988/89: JuU25
under allmänna motionstiden 1988 väckta motionerna 1987/88: Ju607 av
Jan-Erik Wikström och Bengt Harding Olson (båda fp) och 1987/88: Ju621
av Alf Svensson (c) om kyrkofrid samt 1987/88: Ju719 av Bengt Harding
Olson (fp) om beslag i brottmål. Motionsyrkandena redovisas på s. 16 f.

De vid propositionen fogade lagförslagen har följande lydelse.

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att nuvarande 27 kap. 16 § skall upphöra att gälla,
dels att 24 kap. 1 och 3 §§, 25 kap. 1 §, 26 kap. 1 §, 27 kap. 1 och 7 §§, 28
 kap. 13 §, 51 kap. 13 § samt rubriken till 27 kap. skall ha följande lydelse,
dels att i balken skall införas åtta nya paragrafer, 27 kap. 18—24 §§ samt
 28 kap. 3 a §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

24 kap.

1 §¹

Den som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse ett år eller däröver, får häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han

1. avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff,
2. genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning eller
3. fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är för brottet inte föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det inte är uppenbart, att skäl till häktning saknas.

Häktning får ske endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

Kan det antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter, får häktning inte ske.

3 §²

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott får, med den begränsning som följer av 19 §, häktas, om

1. förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda enligt vad som sägs i 1 § första och tredje styckena eller 2 § och

2. det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet.

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott får, med den begränsning som följer av 19 §, häktas, om

1. förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda enligt vad som sägs i 1 § första, tredje och fjärde styckena eller 2 § och

2. det är av synnerlig vikt att han tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning om brottet.

¹ Senaste lydelse 1987:1211.

² Senaste lydelse 1987:1211.

25 kap.

1 §³

Är någon skäligen misstänkt för ett brott, på vilket fängelse kan följa, och finns det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet risk för att han avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff, men finns det i övrigt inte anledning att anhålla eller häkta honom, får, om det är tillräckligt, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort (reseförbud) eller föreskrivas att han på vissa tider skall anmäla sig hos anvisad polismyndighet (anmälningsskyldighet). Oberoende av brottets beskaffenhet får också reseförbud eller anmälningsskyldighet beslutas, om det finns risk för att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Föreligger mot någon skäl till häktning eller anhållande men kan det antas att syftet därmed kan tillgodoses genom reseförbud eller anmälningsskyldighet, får beslut härom meddelas även i andra fall än som avses i första stycket.

Reseförbud eller anmälningsskyldighet får åläggas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

26 kap.

1 §⁴

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan det skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandrar sig att betala böter, värdet av förverkad egendom, företagsbot eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet å dömas honom, får förordnas om kvarstad på så mycket av hans egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning.

Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

27 kap.

Om beslag

Om beslag, *hemlig teleavlyssning m. m.*

1 §

Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.

Vad i detta kapitel stadgas om föremål gälle ock, i den mån ej annat är föreskrivet, om skriftlig handling.

³ Senaste lydelse 1987:1211.

⁴ Senaste lydelse 1986:120.

Tvångsmedel enligt detta kapitel får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

7 §⁵

Då rätten förordnar om beslag eller fastställer verkställt beslag, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

I annat fall än som avses i första stycket skall åtal väckas inom en månad, *sedan* beslaget verkställdes, om *ej* den beslagtagna egendomens värde understiger *två tusen kronor*.

I annat fall än som avses i första stycket skall åtal väckas inom en månad *från det att* beslaget verkställdes, om *inte* den beslagtagna egendomens värde understiger *en tiondel av det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde då beslaget verkställdes*.

Finnes tid, som avses i första eller andra stycket, otillräcklig, må rätten om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

18 §

Hemlig teleavlyssning innebär att samtal eller andra telemeddelanden, som befordras av televerket till eller från en viss telefonapparat eller annan teleanläggning, i hemlighet avlyssnas eller upptas genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Hemlig teleavlyssning får användas vid förundersökning angående

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller

2. försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff.

19 §

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet lämnas av televerket om samtal eller andra telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss telefonapparat eller annan teleanläggning eller att en sådan anläggning avstängs för samtal eller med-

⁵ Senaste lydelse 1986:1010.

delanden.

Hemlig teleövervakning får användas vid förundersökning angående

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader,

2. brott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika eller

3. försök, förberedelse eller stämpling till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, om sådan gärning är belagd med straff.

20 §

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning får ske endast om någon är skäligen misstänkt för brottet och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen. Åtgärden får endast avse telefonapparat eller annan teleanläggning som innehas eller annars kan antas komma att användas av den misstänkte.

21 §

Frågor om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning prövas av rätten på ansökan av åklagaren.

Tillstånd skall meddelas att gälla för viss tid och anläggning. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och får inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

22 §

Hemlig teleavlyssning får ej ske av telefonsamtal eller andra telemeddelanden mellan den misstänkte och hans försvarare. Om det framkommer under avlyssningen att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande, skall avlyssningen avbrytas.

Upptagningar och uppteckningar skall, i den mån de omfattas av förbudet, omedelbart förstöras.

23 §

Om det inte längre finns skäl för ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, skall

åklagaren eller rätten omedelbart häva beslutet.

24 §

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning skall granskas snarast möjligt. I fråga om sådan granskning tillämpas 12 § första stycket.

*Upptagningar och uppteckningar skall, i de delar de är av betydelse från utredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen nedlagts eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. De skall där-
efter förstöras.*

28 kap.

3 a §

Husrannsakan får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

13 §⁶

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning *gälla* i tillämpliga delar vad i 4, 8 och 9 §§ är *stadgat* om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, *må åtgärd, som nu sagts*, beslutas av polisman.

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning *skall* i tillämpliga delar *gälla* vad i 3 a, 4, 8 och 9 §§ är *föreskrivet* om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, *får kroppsvisitation och kroppsbesiktning* beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Verkställes den av annan än läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov må ej tagas av annan än läkare eller legitimerad sjuksköterska. Annan mera ingående undersökning må utföras endast av läkare.

Beträffande kvinnor får kroppsvisitation inte verkställas eller bevittnas av annan än kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Detsamma gäller kroppsbesiktning och annan undersökning vid kroppsbesiktning än tagande av blodprov.

51 kap.

13 §⁷

Så snart målets beredande avslutats, skall hovrätten bestämma tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfrågor eller sådana delar av saken som får avgöras särskilt får huvudförhandling sättas ut, trots att målet i övrigt inte är färdigt för huvudförhandling.

⁶ Senaste lydelse 1981:1294.

⁷ Senaste lydelse 1987:1211.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom två veckor efter utgången av den tid som anges i 2 §, om det inte till följd av åtgärder som avses i 11 § eller andra omständigheter är nödvändigt med längre uppskov. Har den tilltalade häktats efter utgången av den tid som anges i 2 §, skall tiden räknas från den dag han häktades.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom fyra veckor efter utgången av den tid som anges i 2 §, om det inte till följd av åtgärder som avses i 11 § eller andra omständigheter är nödvändigt med längre uppskov. Har den tilltalade häktats efter utgången av den tid som anges i 2 §, skall tiden räknas från den dag han häktades.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

Lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*5 §¹

Tillstånd enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken till *avhörande av telefonsamtal* må meddelas, *ändå att för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år.*

Tillstånd enligt 27 kap. rättegångsbalken till *hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning* får meddelas, *även om brottet inte omfattas av 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken.*

Finnes det vara av synnerlig vikt för utredningen, att expedieringen av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den som skäligen misstänkes för brottet eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom, inställes eller fördröjes eller att telefonapparaten avstänges för samtal eller att uppgift från telefonanstalt lämnas å samtal, som expedierats eller beställts till och från nämnda telefonapparat, äge rätten, på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren, meddela tillstånd till sådan åtgärd.

Giltighetstiden för tillstånd till avhörande av telefonsamtal eller till åtgärd som avses i andra stycket må bestämmas till högst en månad från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till *avhörande av telefonsamtal* eller till *åtgärd som avses i andra stycket* skulle medföra sådan *tidsutdräkt* eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen, *må förordnande om åtgärden meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.*

Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd till *hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning* skulle medföra sådan *fördröjning* eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen, *får tillstånd till åtgärden ges av åklagaren.*

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

¹ Senaste lydelse 1964:219.

Lag om ändring i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall

Härigenom föreskrivs att 3, 4 och 5 §§ lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

För ändamål som avses i 2 § första stycket *kan* rätten, om synnerliga skäl *föreligger*, meddela polismyndighet tillstånd *att taga del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves eller eljest kan antagas komma att begagnas av utlänning* som avses i 1 §.

Rätten kan för ändamål som avses i 2 § första stycket, om synnerliga skäl föreligger, även meddela polismyndighet tillstånd att närmare undersöka, öppna eller granska post- eller telegrafförsändelse, brev, annan sluten handling eller paket som har ställts till eller avsänts från utlänning, som avses i 1 §, och som påträffas vid husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning eller som finns hos post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befordringsanstalt.

I tillstånd som avses i andra stycket kan rätten förordna, att i tillståndet avsedd försändelse, som ankommer till befordringsanstalt, skall kvarhållas till dess den närmare undersökts, öppnats eller granskats. Förordnandet skall innehålla underrättelse att meddelande om åtgärden ej får utan tillstånd av den som har begärt åtgärden lämnas avsändaren, mottagaren eller annan.

Tillstånd som avses i 3 § skall meddelas att gälla viss tid ej överstigande en månad. *Tiden räknas, vid tillstånd till telefonavlyssning från den dag tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare och i övriga fall från den dag tillståndet meddelades.*

Fråga om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på yrkande av rikspolisstyrelsen. Rättens avgörande sker genom slutligt beslut. Sådant beslut går omedelbart i verkställighet. I fråga om förfarandet *äger* i övrigt bestämmelserna i rättegångsbalken om förfarandet vid rättens prövning av fråga *som under förundersökning i brottmål uppkommit om åtgärd* enligt 27 kap. 16 § nämnda balk *motsvarande tillämpning.*

Föreslagen lydelse

3 §

För ändamål som avses i 2 § första stycket *får* rätten, om *det finns* synnerliga skäl, meddela polismyndighet tillstånd *enligt 27 kap. rättegångsbalken till hemlig teleavlyssning mot utlänning* som avses i 1 §.

4 §

Tillstånd som avses i 3 § skall meddelas att gälla viss tid, ej överstigande en månad, från den dag tillståndet meddelades.

Fråga om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på yrkande av rikspolisstyrelsen. Rättens avgörande sker genom slutligt beslut. Sådant beslut går omedelbart i verkställighet. I fråga om förfarandet *tillämpas* i övrigt bestämmelserna i rättegångsbalken om förfarandet vid rättens prövning av fråga *om hemlig teleavlyssning* enligt 27 kap. rättegångsbalken.

5 §

Uppteckning som äger rum vid *telefonavlyssning* får ej granskas av annan än rätten, rikspolisstyrelsen, polismyndighet eller åklagare. Innehåller uppteckningen något som ej är av betydelse för det ändamål som föranlett avlyssningen, skall den i *sådan* del efter granskningen *omedelbart förstöras*.

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid *hemlig teleavlyssning* skall granskas *snarast möjligt*. *Granskningen får inte utföras* av annan än rätten, rikspolisstyrelsen, polismyndighet eller åklagare. Innehåller *upptagningen eller uppteckningen* något som *inte* är av betydelse för det ändamål som föranlett avlyssningen, skall den i *denna* del *omedelbart förstöras* efter granskningen.

Försändelse eller annan handling som omfattas av tillstånd enligt 3 § får ej närmare undersökas, öppnas eller granskas av annan än rätten, rikspolisstyrelsen, polismyndighet eller åklagare. Handling varom här är fråga skall undersökas snarast möjligt. När undersökningen har slutförts, skall försändelse som finns hos befordringsanstalt tillställas den till vilken försändelsen är ställd och annan handling återlämnas till den hos vilken handlingen påträffats, om ej beslag sker enligt därom gällande bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

Lag om ändring i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m. m.

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m. m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 §

Om det är av synnerlig vikt för utredningen av ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i två år eller mer, får rätten beträffande en telefonapparat, som innehåller av den som är skäligen misstänkt för brottet eller som kan komma att användas av honom, tillåta att samtal förhindras eller fördröjs, att anslutningen stängs av för samtal eller att televerket lämnar uppgift om samtal till eller från apparaten. Sådant tillstånd meddelas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Det får gälla för högst en månad från den dag då tillståndet delgavs behörig befattningshavare hos televerket. Samma tid gäller för tillstånd enligt 27 kap. 16 § rättegångsbalken till avlyssning av telefonsamtal.

Kan det befaras att det skulle medföra en sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen ifall rättens tillstånd skall inhämtas enligt första stycket, får åtgärden beslutas av undersökningsledaren eller åklagaren. Detsamma gäller kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken. I det fallet skall anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Kan det befaras att *inhämtande av rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken eller kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken* skulle medföra sådan fördröjning eller annan olägenhet som är av väsentlig betydelse för utredningen, får åtgärden beslutas av åklagaren. *I fråga om kvarhållande av försändelse enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken får åtgärden även beslutas av undersökningsledaren.* Anmälan som avses i tredje stycket i nämnda paragraf skall göras hos den som har fattat beslutet. Denne skall pröva beslagsfrågan.

Om undersökningsledaren eller åklagaren har meddelat ett beslut med stöd av andra stycket, skall det genast anmälas hos rätten. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla skälen för beslutet. Rätten skall pröva ärendet snabbt. Anser rätten att beslutet inte bör bestå, skall det upphävas.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

Lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m. m.

Härigenom föreskrivs att 4 § lagen (1988:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m. m. skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om värdet av beslagtagna egendom uppskattas till mindre än *två tusen kronor*, får åklagaren pröva frågan om förverkande. Ett beslut om förverkande skall meddelas skriftligen. Den från vilken beslaget har skett får hos åklagaren anmäla missnöje med förverkandebeslutet inom en månad från det han fick del av det. I fall som anges i 3 § första stycket får beslutet delges genom att det anslås på rättens kansli.

Föreslagen lydelse

4 §

Om värdet av beslagtagna egendom uppskattas till mindre än *en tiondel av det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde då beslaget verkställdes*, får åklagaren pröva frågan om förverkande. Ett beslut om förverkande skall meddelas skriftligen. Den från vilken beslaget har skett får hos åklagaren anmäla missnöje med förverkandebeslutet inom en månad från det han fick del av det. I fall som anges i 3 § första stycket får beslutet delges genom att det anslås på rättens kansli.

Anmäls missnöje, skall beslutet om förverkande inte vidare gälla. Om beslaget inte hävs, skall åklagaren väcka talan om egendomens förverkande. Har detta inte skett inom en månad från det anmälan kom in till åklagaren, skall beslaget gå åter.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

Lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 16 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

16 kap.

1 §²

Att friheten enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen att meddela och offentliggöra uppgifter i vissa fall är begränsad framgår av 7 kap. 3 § första stycket 1 och 2, 4 § 1–8, samt 5 § 1 och 3 samma förordning. De fall av uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt, i vilka nämnda frihet enligt 7 kap. 3 § första stycket 3 och 5 § 2 tryckfrihetsförordningen i övrigt är begränsad, är de där tystnadsplikten följer av

3. denna lag enligt
2 kap. 1 §

såvitt avser uppgift vars
röjande kan antas sätta
rikets säkerhet i fara el-
ler annars skada landet
allvarligt

3 kap. 1 §

såvitt avser uppgift hos
riksbanken

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om
kvarhållande av försän-
delse på befodringsan-
stalt eller om *telefonav-
lyssning* på grund av be-
slut av domstol, under-
sökningssledare eller
åklagare

3. denna lag enligt
2 kap. 1 §

såvitt avser uppgift vars
röjande kan antas sätta
rikets säkerhet i fara el-
ler annars skada landet
allvarligt

3 kap. 1 §

såvitt avser uppgift hos
riksbanken

5 kap. 1 §

såvitt avser uppgift om
kvarhållande av försän-
delse på befodringsan-
stalt eller om *hemlig te-
leavlyssning eller
hemlig teleövervakning*
på grund av beslut av
domstol, undersök-
ningsledare eller åklaga-
re

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

¹ Lagen omtryckt 1988:9.

² Senaste lydelse 1988:1450.

Motioner väckta med anledning av propositionen

1988/89: Ju18 av Lars Ahlmark (m) vari yrkas att riksdagen beslutar om lag rörande återlämnande av fotokopior i enlighet med vad i motionen anförts.

1988/89: Ju19 av Karin Ahrland m. fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödrättens innebörd,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt förbud mot buggning.

1988/89: Ju20 av Jan-Erik Wikström och Kerstin Ekman (båda fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till införande av regler om tvångsingripanden i kyrkolokaler i enlighet med vad som anförts i motionen.

1988/89: Ju21 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag att hemlig teleavlyssning och -övervakning skall kunna användas också vid misstanke om försök, förberedelse och stämpling till brott,
2. att riksdagen hos regeringen begär förslag om s. k. offentligt ombud vid tvångsmedelsanvändning i enlighet med vad som anförts i motionen,
3. att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur s. k. överskottsinformation vid tvångsmedelsanvändning får hanteras.

1988/89: Ju22 av Hans Göran Franck och Magnus Persson (båda s) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anges om anvisningar om utnyttjande av s. k. överskottsinformation,
2. att riksdagen beslutar att förslaget till ändring av 27 kap. 18 § RB utformas i enlighet med vad som anges i motionen såvitt avser teleavlyssning i fråga om försök, förberedelse och stämpling till brott,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att reglerna för hemlig teleövervakning bör överensstämma med reglerna för hemlig teleavlyssning,
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag till åtgärder som tillvaratar den misstänktes intressen vid tvångsmedelsanvändning i enlighet med vad som anges i motionen.

1988/89: Ju23 av Rolf Dahlberg m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att polismans rätt att själv fatta beslut om husrannsakan enligt rättegångsbalken inskränks till fall då fara är i dröjsmål.

1988/89: Ju24 av Torgny Larsson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vissa polis-ingripanden i kyrkolokaler.

1988/89: Ju25 av tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredning och lagstiftning om nödrätt,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utredning och lagstiftning om bandning av telefonsamtal.

Motioner väckta under den allmänna motionstiden 1988

1987/88: Ju607 av Jan-Erik Wikström och Bengt Harding Olson (båda fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av brottsbalken och rättegångsbalken att förstärkning sker av kyrkofriden.

1987/88: Ju621 av Alf Svensson (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kyrkofrid.

1987/88: Ju719 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan lagändring att möjligheterna till beslag i brottmål vidgas.

Utskottet

Inledning

Den år 1978 tillsatta tvångsmedelskommittén (Ju 1978:06; dir. 1978:57 och 1981:10), med uppgift att se över tvångsmedelsregleringen vid förundersökning i brottmål m. m., avlämnade år 1981 delbetänkandet (Ds Ju 1981:22) Hemlig avlyssning m. m. Kommittén avlämnade år 1984 sitt slutbetänkande (SOU 1984:54) Tvångsmedel — Anonymitet — Integritet.

År 1982 tillsattes narkotikakommissionen (S 1982:09; dir. 1982:100) för att lämna förslag om samordnade insatser mot narkotikamissbruket. Kommissionen avlämnade år 1983 promemorian (PM nr 5) Polisens insatser mot narkotikan vari behandlas bl. a. frågor om telefonavlyssning.

År 1985 tillkallades en särskild utredare för att se över lagen (1977:20) om TV-övervakning. Utredaren redovisade sitt arbete i betänkandet (SOU 1987:74) Optisk-elektronisk övervakning.

Regeringen uppdrog år 1987 åt justitiekanslern att undersöka tillämpningen av bestämmelserna i 28 kap. 5 § rättegångsbalken (RB) om polisens rätt att besluta om husrannsakan. I april 1988 redovisade justitiekanslern sitt arbete.

I mars 1987 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommission (Edenman-kommissionen) för att genomföra ett fortsatt granskningsarbete med anledning av mordet på statsminister Olof Palme. Kommissionen avlämnade sin rapport (SOU 1988:18) i april 1988.

Till grund för större delen av förslagen i propositionen ligger ovan nämnda betänkanden och rapporter samt remissbehandlingen av dessa. Underlaget i övrigt utgörs av en skrivelse i maj 1988 från Svenska Ekumeniska nämnden om polisingripanden i kyrkor samt en skrivelse i november 1988 från presidenterna i rikets hovrätter angående tidsfristen för att hålla huvudförhandling i hovrätt i brottmål där den tilltalade är häktad.

I propositionen behandlas frågor om användningen av straffprocessuella tvångsmedel. Förslagen berör framför allt de s. k. reella tvångsmedlen – främst beslag, husrannsakan och telefonavlyssning.

I propositionen konstateras att nuvarande regler på tvångsmedelsområdet i allt väsentligt är väl avvägda varför några genomgripande förändringar inte föreslås. Den lagtekniska modell som nu finns på detta område behålls.

En särskild s. k. *proportionalitetsprincip* för all tvångsmedelsanvändning föreslås bli införd i RB. Regeln innebär att ett tvångsmedel får användas bara om de skäl som talar för att åtgärden vidtas uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse.

När det gäller telefonavlyssning och liknande tvångsmedel föreslås en saklig och terminologisk anpassning till den nya tekniken på teleområdet. Enligt förslaget används termen *hemlig teleavlyssning* för avlyssning och annan upptagning av meddelanden som går över det allmänna telenätet och termen *hemlig teleövervakning* för bl. a. kontroll av vilka samtal som rings till eller från en viss telefon.

För hemlig teleavlyssning skall gälla samma grundläggande regler som i dag gäller för telefonavlyssning. På några punkter föreslås dock ändringar. Hemlig teleavlyssning skall sålunda kunna tillåtas i fråga om försök, förberedelse och stämpling till sådana brott som i dag grundar rätt till avlyssning, alltså brott med ett straffminimum på minst två års fängelse. Hemlig teleavlyssning förbjuds uttryckligen när det gäller samtal och andra meddelanden mellan den misstänkte och hans försvarare. En enhetlig längsta tid för tillstånd till avlyssning – en månad – införs.

Hemlig teleövervakning är enligt gällande regler tillåten bara i fråga om vissa allmänfarliga brott och brott mot rikets yttre och inre säkerhet. I propositionen föreslås att hemlig teleövervakning skall få användas även vid andra brott, nämligen sådana som har ett minimistraff på sex månaders fängelse och vid narkotikabrott med enbart fängelse i straffskalan. I övrigt anknyts förutsättningarna till reglerna om hemlig teleavlyssning.

I propositionen behandlas också frågan om nya typer av straffprocessuella tvångsmedel bör införas i vårt land. Det gäller dels avlyssning med dold mikrofon (s. k. buggning), dels övervakning med dold kamera. Några förslag om sådana tvångsmedel läggs inte fram.

Inte heller föreslås någon lagreglering av frågan om de brottsutredande organens rätt att utnyttja s. k. överskottsinformation.

I propositionen tas också upp några mindre frågor som gäller beslag och husrannsakan. Ett par justeringar av reglerna föreslås.

Härutöver föreslås beträffande fristen för huvudförhandling i hovrätt i brottmål där den tilltalade är häktad en återgång till de regler som gällde före den 12 april 1988 (se prop. 1986/87: 112, JuU 1987/88: 7, rskr. 30).

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 september 1989.

Allmänt om tvångsmedel

Vid förundersökning med anledning av brott kan myndigheterna tillgripa olika straffprocessuella tvångsmedel. Man brukar dela in dessa tvångsmedel i två grupper, personella och reella tvångsmedel.

De *personella* tvångsmedlen rör ingrepp mot person. Hit hör gripande, anhållande, häktning, reseförbud och kroppsvisitation. De *reella* tvångsmedlen rör åtgärder beträffande framför allt egendom. Hit räknas beslag, husrannsakan och telefonavlyssning.

Förslagen i propositionen rör framför allt de reella tvångsmedlen, främst beslag, husrannsakan och telefonavlyssning.

Lagbestämmelser finns för de reella tvångsmedlens del bl. a. i 27 och 28 kap. RB. Där regleras möjligheterna att vid förundersökning i brottmål använda beslag, husrannsakan, telefonavlyssning och liknande tvångsmedel. Bestämmelser om reella tvångsmedel finns också i andra lagar och författningar, t. ex. i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål (1952 års lag) och i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m. m. (1988 års lag). Särskilda bestämmelser om tvångsmedel finns också i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spanings syfte i vissa fall (spaningslagen). Tvångsmedlen i spaningslagen har dock i första hand ett brottsförebyggande syfte. Spaningslagen är för närvarande föremål för översyn. I proposition 1988/89:86 har regeringen vidare föreslagit att de s. k. terroristbestämmelserna i utlänningslagen sammanförs med bestämmelserna i spaningslagen till en särskild lag om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlag). Förslaget bereds för närvarande i riksdagens socialförsäkringsutskott.

Tvångsmedelskommittén, vars uppdrag varit att göra en fullständig översyn av i första hand tvångsmedelsregleringen i 27 och 28 kap. RB har också haft att undersöka om det behövs ändrade regler för tvångsmedelsanvändningen utanför det av RB reglerade området. En huvuduppgift har varit att åstadkomma en ändamålsenlig avvägning mellan det allmännas behov av tvångsmedel och intresset av skydd för den personliga integriteten. Kommitténs uppdrag har också syftat till att åstadkomma en generell reglering för olika slags tvångsmedel.

Kommittén har funnit att den nuvarande tvångsmedelsregleringen uppfyller regeringsformens krav och att den inte strider mot innehållet i de internationella konventioner om fri- och rättighetsskyddet som Sverige anslutit sig till. Vad som behövs är enligt kommittén vissa åtstramningar i fråga om tvångsmedlens användningsområden. Kommittén har föreslagit att en s. k. baslag med gemensamma regler för olika slags tvångsmedel införs. Baslagen skall avse brottsutredande, brottsförebyggande, civilprocessuella och förvaltningsrättsliga tvångsmedel. I förslaget till baslag regleras bl. a. hur man skall handskas med uppgifter som framkommer genom tvångsmedelsanvändning, bl. a. vad som brukar kallas överskottsinformation. Vidare föreslås att den s. k. proportionalitetsprincipen lagfästs och att

ett offentligt ombud i vissa fall skall kunna medverka både vid domstolsprövningen och vid verkställigheten av en beslutad tvångsmedelsåtgärd.

När det gäller reformbehovet på tvångsmedelsområdet har justitieministern (s. 23) anført att tvångsmedelskommitténs arbete och remissbehandlingen övertygat henne om att nuvarande ordning i de flesta hänseenden är väl avvägd och att någon genomgripande nyordning inte är nödvändig. Det finns därför inte anledning att genomföra en så omfattande lagteknisk förändring som kommittén förordat. Däremot föreslår hon, såvitt gäller vissa allmänna principer för tvångsmedelsanvändning, att den sedan länge i praxis för all tvångsmedelsanvändning utbildade proportionalitetsprincipen införs i RB för de straffprocessuella tvångsmedlen.

Utskottet vill redan här mer allmänt uttala sitt stöd för vad justitieministern uttalat om reformbehovet på tvångsmedelsområdet, och inte heller utskottet anser att det är nödvändigt med någon genomgripande nyordning.

I motion Ju21 efterlyses förslag till bestämmelser om hur *överskottsinformation* vid tvångsmedelsanvändning skall hanteras, och i motion Ju22 begärs ett uttalande i samma fråga.

När tvångsmedel används vid förundersökning rörande ett brott kan det komma fram uppgifter som inte har samband med den aktuella förundersökningen men som kan vara av betydelse för utredning av ett annat brott eller för att hindra något brott som är å färde. Det kan röra sig om uppgifter som inte har samband med något brott över huvud taget men som är av betydelse i annat sammanhang. Frågan i vad mån sådan s. k. överskottsinformation skall få utnyttjas är inte reglerad i lag. Frågan har emellertid varit aktuell i olika sammanhang (se JuU 1976/77: 20 s. 23 f).

Tvångsmedelskommittén har föreslagit att frågan om hanteringen av överskottsinformation vid tvångsmedelsanvändning skall lagregleras och att möjligheten att utnyttja sådan information skall begränsas. I huvudsak går kommitténs förslag ut på följande. Om en uppgift framkommer som inte omfattas av det ändamål som föranlett tvångsmedlet, får uppgiften utnyttjas endast 1) om den gäller annan brottslighet av sådan svårhetsgrad att tvångsmedlet fått användas, 2) för att förhindra förestående brott som är så allvarligt att underlåtenhet att avslöja det är belagd med straff eller 3) om det sannolikt skulle medföra att någon frias som misstänks för eller har dömts för brott. Uppgift som inte får utnyttjas får inte röjas vidare. Upp-teckning eller annan registrering av uppgiften skall förstöras. Som skäl för att begränsa möjligheterna att använda överskottsinformation har tvångsmedelskommittén anført hänsynen till den personliga integriteten.

Justitieministern lägger inte fram några lagregler som begränsar rätten att utnyttja överskottsinformation i samband med utredning om brott. Hon konstaterar att problemet med överskottsinformation i det nu aktuella sammanhanget gäller huruvida de brottsutredande organen har rätt att utnyttja upplysningar om ett brott som de fått tillgång till genom att – helt lagligt – använda tvångsmedel vid utredning om ett annat brott. När polisen i sitt brottsutredande arbete på annat sätt – utan anknytning till tvångsmedelsanvändning – får upplysningar om andra brott än det som utreds finns det inte några formella begränsningar i lag i fråga om hur upp-

gifterna får utnyttjas. Tvångsmedelskommittén föreslår härvidlag ingen begränsning. Enligt justitieministern iakttas dock i praxis en viss försiktighet åtminstone när det gäller upplysningar som kommit fram genom telefonavlyssning. Justitieministern anför att hon har svårt att följa kommitténs resonemang att det just i de fall där informationen kommit fram i samband med tvångsmedelsanvändning skulle sättas en gräns för utnyttjandet. Kommittén synes även ha inskränkt tillämpningsområdet till att gälla vid de s. k. reella tvångsmedlens användning. Härtill kommer, enligt justitieministerns mening, att lagstiftning mot utnyttjande av överskottsinformation i enlighet med tvångsmedelskommitténs förslag skulle kunna få negativa följder för möjligheterna att komma till rätta med allvarlig brottslighet i vissa fall. En sådan lösning skulle också, anför justitieministern, behöva följas upp med en begränsning av rätten för åklagaren att åberopa förbjuden information i en efterföljande rättegång och en regel som ålägger domstolen att vid sitt ställningstagande till skuldfrågan bortse från sådan information. En sådan ordning skulle bryta mot den princip om fri bevisprövning som finns i Sverige. Slutligen anför hon att den avgörande faktorn ändå blir den mänskliga naturens begränsningar. Hur skall det kunna garanteras att en tjänsteman verkligen underlåter att ta hänsyn till vad han faktiskt vet? Olägenheterna med nuvarande ordning har inte heller, enligt justitieministerns uppfattning, i den praktiska tillämpningen tett sig särskilt framträdande. I sammanhanget pekar hon på det angelägna i att bl. a. polismyndigheterna, åklagarmyndigheterna, JK och JO har sin uppmärksamhet riktad på frågan om hur överskottsinformation hantearas i praktiken. Hon utgår från att dessa myndigheter anmäler om det uppstår behov av sådana förtydliganden som inte kan ske inom ramen för deras verksamhet.

Utskottet delar justitieministerns bedömning varför bifall till motionerna Ju21 och Ju22 avstyrks i här behandlade delar.

I motionerna Ju21 och Ju22 begärs förslag till lagstiftning såvitt gäller frågan om ett *offentligt ombud* eller *god man* vid tvångsmedelsanvändning. I motion Ju21 begärs lagstiftning i enlighet med tvångsmedelskommitténs förslag i denna fråga. Enligt motion Ju22 är det erforderligt att det finns ett ombud som har skyldighet att tillvarata den misstänktes intressen.

Tvångsmedelskommittén har föreslagit att en ordning med s. k. offentligt ombud införs för att tillvarata den misstänktes intressen vid tvångsmedelsanvändning i vissa fall, bl. a. i fråga om telefonavlyssning, beslag och husrannsakan. Ombudet skall kunna medverka såväl vid domstolsprövningen, då frågan om tvångsmedelsanvändningen avgörs, som vid verkställigheten av en beslutad tvångsåtgärd. Ombudet skall vara lagfaren och ha ställning som part vid prövningen av om tvångsmedel skall tillåtas. Även Edenman-kommissionen anser att det bör övervägas att införa en tvåpartsprocess när det gäller telefonavlyssning, exempelvis genom att en god man får till uppgift att tillvarata den misstänktes och tredje mans intresse. Förslagen har inte förts vidare i propositionen.

I likhet med justitieministern anser utskottet att en utgångspunkt vid överväganden om införande av en ordning med offentligt ombud måste vara att beslut om tvångsmedel bl. a. av effektivitetsskäl ofta måste fattas

utan att den som berörs av åtgärden underrättas. Utskottet vill vidare i likhet med justitieministern peka på att den som beslutar om tvångsmedel är underkastad den s. k. officialprövningsprincipen, dvs. att självständigt och oberoende av vad parterna anför svara för att utredningen är tillräcklig för att tvångsmedlet skall få användas. Han har vidare att utan yrkande av part ta hänsyn till den misstänktes intressen och till andra integritetsintressen som berörs. Detta begränsar, som justitieministern anför, behovet av den ordning som föreslagits. Därutöver kan det, även enligt utskottets mening, i ett tvåpartsförfarande i många fall uppstå ett omständligt och försenande förfarande som inte låter sig förena med tvångsmedelsanvändning. Härtill kommer att det framstår som tveksamt i vad mån en representant för de motstående intressena — en god man eller ett offentligt ombud — kan fylla någon reell funktion med tanke på att tvångsmedelsprövningen förutsätts äga rum i hemlighet. Utskottet, som vill peka på de tillsynsuppgifter som JO och JK har i sammanhanget, delar således justitieministerns uppfattning. Med det anförda avstyrks bifall till motionerna Ju21 och Ju22 i här behandlade delar.

Hemlig teleavlyssning

Enligt gällande regler i 27 kap. 16 § RB krävs för telefonavlyssning att någon är skäligen misstänkt för ett brott för vilket minimistraflet är fängelse i två år eller mer. Misstanken måste avse ett fullbordat brott, eftersom straff för försök, förberedelse och stämpling till brott kan sättas under minimistraflet för fullbordat brott (23 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken).

För tillstånd till telefonavlyssning krävs — utöver skälig misstanke om brott av viss svårhet — att det skall vara av synnerlig vikt för utredningen att undersökningsledaren eller åklagaren får del av samtal till eller från telefonapparat som innehas av den misstänkte eller som kan antas komma att användas av honom. En telefon *till* vilken den misstänkte kan antas komma att ringa får alltså inte avlyssnas.

Beslut om telefonavlyssning meddelas av domstol. Tillståndet får gälla högst en vecka. Avser misstanken grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika får tillstånd meddelas för högst en månad. Tiden för avlyssning kan förlängas genom ett nytt tillstånd.

I propositionen föreslås beträffande telefonavlyssning en anpassning till den tekniska utvecklingen. För att inbegripa också andra former av telekommunikation än telefonsamtal föreslås att termen telefonavlyssning ersätts med *hemlig teleavlyssning*. Härigenom kommer all kommunikation som befordras via det allmänna telenätet att omfattas. Detta innebär bl. a. att sådan datakommunikation som sker över ett telenät kommer att omfattas.

Enligt regeringsförslaget behålls nuvarande regler om brottsmisstankens styrka och utredningsläget. Däremot föreslås en utvidgning av möjligheterna att tillgripa hemlig teleavlyssning till att gälla också vid misstanke om försök, förberedelse och stämpling till brott, om brottet är sådant att avlyssning skulle ha kunnat tillåtas vid fullbordat brott. Det kan röra sig om förbrott till bl. a. mord, grovt koppleri, grovt rån, grovt narkotikabrott

och grov varusmuggling av narkotika. Det kan även gälla vissa av de allmänfarliga brotten enligt 13 kap. brottsbalken och vissa av brotten mot rikets säkerhet enligt 19 kap. brottsbalken.

I motionerna Ju21 och Ju22 tas upp frågor om den föreslagna utvidgningen. I motion Ju21 begärs avslag på propositionen i denna del, och i motion Ju22 begärs, som motionen får förstås, att teleavlyssning endast skall kunna tillgripas vid försök, förberedelse och stämpling till grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika. Enligt motionärerna har inte tillräckligt starka skäl anförts till stöd för utvidgningen av möjligheterna att tillgripa telefonavlyssning.

I likhet med vad justitieministern anför i propositionen (s. 42) anser utskottet att de brott det här kan röra sig om är så allvarliga och har sådant straffvärde att det framstår som rimligt att kunna använda hemlig teleavlyssning som ett hjälpmedel vid förundersökning angående sådana brott. Mot bakgrund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna Ju21 och Ju22 i här behandlade delar.

Hemlig teleövervakning

1952 års lag innehåller tilläggs- och undantagsbestämmelser till den grundläggande regleringen i RB i fråga om straffprocessuella tvångsmedel vid beivrande av vissa brott mot rikets säkerhet och vissa andra grövre brott. Lagen är tidsbegränsad och gäller efter det senaste beslutet om fortsatt giltighet till utgången av år 1989 (prop. 1988/89:15, JuU5, rskr. 25, SFS 1988:1372). Enligt lagen får även s. k. telefonövervakning användas som tvångsmedel om det är av synnerlig vikt för utredningen.

I propositionen föreslås att regler om hemlig teleövervakning införs i 27 kap. RB efter mönster av 1952 års lag. Med *hemlig teleövervakning* enligt förslaget avses avstängning av teleanläggning eller inhämtande av uppgift om vilka samtal eller motsvarande som förekommit till eller från viss teleanläggning. Förutsättningarna för hemlig teleövervakning skall i huvudsak överensstämma med dem för hemlig teleavlyssning. Det skall sålunda krävas såväl att någon är skäligen misstänkt för brottet som att åtgärden skall vara av synnerlig vikt för utredningen. När det gäller brottets beskaffenhet föreslås emellertid i propositionen att gränsen sätts vid brott som har ett minimistraff på sex månaders fängelse, i stället för de två år som gäller vid hemlig teleavlyssning. Vid s. k. förbrott föreslås samma avgränsning gälla som för hemlig teleavlyssning.

Vid narkotikabrottslighet föreslås en särlösning. Hemlig teleövervakning skall här kunna tillgripas när misstanken avser narkotikabrott och varusmuggling av narkotika som inte är att anse som grov. För dessa brott kan följa lindrigare straff än fängelse i sex månader.

I motion Ju21 hemställs om avslag på propositionen såvitt avser förslaget att hemlig teleövervakning skall få tillgripas vid försök, förberedelse och stämpling till vissa brott. I motion Ju22 begärs ett uttalande om att reglerna för hemlig teleövervakning bör överensstämma med reglerna för hemlig teleavlyssning. Motivet är att motionärerna inte kan godta att hem-

lig teleövervakning – som utgör ett allvarligt ingrepp i den enskildes privatliv – även skall kunna tillgripas vid mindre grova brott.

Förutsättningarna enligt förslaget för att få tillgripa teleövervakning vid s. k. förbrott (försök, förberedelse och stämpling) överensstämmer med vad som gäller vid hemlig teleavlyssning. Mot bakgrund av vad utskottet anfört ovan om avslag på motion Ju21 i den delen avslås motsvarande yrkande i motionen såvitt gäller hemlig teleövervakning.

Såsom justitieministern anfört kan en utvidgning av möjligheterna till teleövervakning i många fall vara till stor fördel från brottsutredningssynpunkt. Utskottet noterar vidare – vilket framgår av propositionen – att rikspolisstyrelsen i olika sammanhang framhållit att inhämtande av uppgifter om vilka samtal som har ringts till eller från en viss telefon ibland kan fylla en mycket viktig funktion och ofta vara ett alternativ till telefonavlyssning. Som exempel har nämnts främst att tvångsmedlet kan på ett effektivt sätt medverka till att kartlägga en misstänkt narkotikalangares kontaktkrets. Som antyds i motion Ju22 innebär hemlig teleövervakning normalt sett inte lika stora ingrepp i den personliga integriteten som hemlig teleavlyssning. Visserligen kan sådan övervakning innebära en kartläggning av den misstänktes förhållanden, men de betänkligheter med hänsyn till integritetsintressena som kan anföras mot telefonavlyssning som tvångsmedel gör sig inte gällande med samma styrka i fråga om telefonövervakning. I konsekvens härmed anser utskottet, i likhet med justitieministern, att det inte är nödvändigt att göra en lika snäv avgränsning när det gäller brottets beskaffenhet som vid hemlig teleavlyssning. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju22 i här behandlad del.

Bandupptagning av telefonsamtal

I motion Ju25 begärs ett riksdagsuttalande om utredning och lagstiftning när det gäller bandning av telefonsamtal. Motionären efterlyser bestämmelser av innebörd att den som deltar i ett telefonsamtal som tas upp på band alltid skall underrättas om detta. För att effektivisera en sådan reglering bör det, enligt motionären, i telefonkatalogen markeras vilka abonnenter som kan utföra sådan bandning. Detta skall gälla även privatpersoner. Därutöver bör enligt motionärens uppfattning utredas vilka regler som skall gälla för användningen av bandade samtal, t. ex. om de får användas som bevis i rättegång.

I svensk rätt finns inte något allmänt skydd för den enskildes personliga integritet. Däremot finns rättsregler som ger visst integritetsskydd för den enskilde inom olika rättsområden och många kränkningar av privatlivets fred kan vara av sådan art att bl. a. brottsbalkens förtalsregler kan tillämpas.

Enligt 4 kap. 8 och 9 a §§ brottsbalken är det straffbart som brytande av telehemlighet eller olovlig avlyssning att olovligen bereda sig tillgång till t. ex. telefonsamtal och samtal mellan andra. Utanför det straffbara området faller att en av de samtalande utan den andres samtycke spelar in vad som sägs i ett samtal mellan dem. I samband med att reglerna om olovlig

avlyssning medelst tekniskt hjälpmedel infördes år 1975 uttalade utskottet i den aktuella frågan (JuU 1975: 12 s. 11):

1988/89:JuU25

Utanför det straffbara området faller således olovlig upptagning, som i hemlighet utförs av en av deltagarna i ett samtal eller ett sammanträde. Enligt utskottets mening kan naturligtvis en sådan upptagning av en sammanträdesdeltagare framstå som i hög grad illojal och klandervärd. I likhet med departementschefen anser emellertid utskottet att det här ytterst är en fråga om det förtroende som man hyser för den eller de personer med vilka samtalet förs eller som i övrigt synbarligen har möjligheter att ta del därav. Det bör också beaktas att, som departementschefen närmare utvecklar, en utvidgning av det straffbara området till att omfatta även gärningar som begås av samtalsdeltagare skulle medföra betydande praktiska svårigheter och gränsdragningsproblem.

JO har behandlat frågan om bandinspelning av myndighets telefonsamtal med enskilda (JO 1960 s. 22 ff och 1975/76 s. 333 ff). JO har därvid uttalat bl. a. att det, utom i fall då särskilda skäl gör det nödvändigt, måste anses otillbörligt att en offentlig funktionär utan lov eller eljest i hemlighet inspekar ett telefonsamtal som vederbörande har med någon.

Möjlighet till frivillig anteckning i telefonkatalogen om innehav av talregistreringsapparat finns för närvarande enligt uppgift från televerket.

Såvitt gäller den av motionären ifrågasatta tillåtligheten att använda bandupptagningar som bevis i rättegång vill utskottet peka på att genom 35 kap. 1 § RB fastslås den s.k. fria bevisprövningens princip (SOU 1938: 44 s. 377). Vid fri bevisprövning finns inte någon begränsning med avseende på de bevismedel som får användas i rättegång. Rätten får också fritt bedöma vilket värde den förebragta bevisningen har, s.k. fri bevisvärdering. En annan sak är att domstolen med stöd av bestämmelserna i RB i vissa fall kan avvisa åberopad bevisning (jfr 35 kap. 7 § RB).

Det kan tilläggas att de av motionären i övrigt berörda frågorna om användning av bandupptagning har berörts av integritetsskyddskommittén och yttrandefrihetsutredningen; detta har dock inte lett till förslag om särskild reglering i enlighet med tankarna i motionen (se SOU 1970: 47, 1974: 85, 1980: 8 och 1983: 70).

Motionsspörsmålen har som framgår av det anförda i olika sammanhang varit föremål för överväganden och ställningstaganden. Utskottet finner inte anledning att förespråka någon översyn av den nuvarande regleringen. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju25 i här behandlad del.

Vissa frågor om beslag

Föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott eller som har avhånts någon genom brott får tas i beslag. Detsamma gäller föremål som kan komma att förverkas. Med föremål jämställs skriftliga handlingar, som dock åtnjuter visst särskilt skydd. Beslag kan förekomma vid alla slags brott, dvs. även vid bötesbrott. Beslag får ske såväl hos den som är misstänkt som hos vem som helst annan. Vissa särskilda inskränkningar gäller för brev m. m. som är i post- eller televerkets vård.

Den som griper eller anhåller en misstänkt eller verkställer vissa tvångs-

medel, bl. a. husrannsakan eller kroppsvisitation, får ta i beslag föremål som därvid påträffas. Efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren får beslag också ske i andra fall. I vissa brådskande fall får även en polisman besluta om beslag. Domstol kan också besluta om beslag i vissa fall. Om ett beslut om beslag fattats utan rättens förordnande, kan den som drabbats av beslaget begära att rätten överprövar beslutet. Har beslag gjorts gäller som huvudregel vissa frister för åtals väckande.

I motion Ju719 begärs att möjligheterna till beslag i brottmål vidgas.

Motionären hemställer bl. a. om en ändring i förordningen (1981:403) om handel med begagnade varor, som reglerar yrkesmässig handel med sådana varor. Syftet med denna reglering är att förebygga *avsättningen av stöldgods* och underlätta polisens spaning efter sådant gods. I 12 § förordningen föreskrivs således att vissa varor, bl. a. varor av ädelmetaller, inte får bearbetas eller lämnas ut förrän tidigast en månad efter det att varorna tagits emot. Motionären önskar att denna tid förlängs till tre månader. Motivet är att polisspaningen inte hinner ge resultat inom den nu föreskrivna tiden.

Snast förra året utvidgades tillämpningsområdet för förordningen till att omfatta ytterligare stöldbegärligt gods, bl. a. mobiltelefoner (SFS 1988:995). Ändringen var initierad av rikspolisstyrelsen. I det sammanhanget efterlystes inte någon ändring av förordningen på av motionären önskat sätt. Enligt vad utskottet inhämtat från rikspolisstyrelsen finns inte heller nu något behov av att ändra bestämmelserna i den riktning som motionären eftersträvar. Motionsyrkandet avstyrks därför.

Motionären hemställer vidare om en ändring i RB när det gäller *tiden för väckande av åtal* efter beslagsbeslut som fattats av åklagaren utan medverkan av rätten. I 27 kap. 7 § andra stycket RB föreskrivs att i sådant fall åtal skall väckas inom en månad från det beslaget verkställdes, om inte den beslagtagna egendomens värde understiger 2 000 kr. Motionären anser att tiden bör utsträckas till tre månader.

Frågan behandlas i propositionen. Justitieministern föreslår (s. 64) att den aktuella värdegränsen höjs till att utgöra en tiondel av det basbelopp som gällde då beslaget verkställdes; 2 790 kr. för år 1989. Däremot föreslås ingen ändring av tiden för väckande av åtal vid beslag. Justitieministern anför att det är en grundläggande rättssäkerhetsprincip att brottmål där tvångsmedel tillgripits mot en privatperson eller dennes egendom prövas av domstol så snart som möjligt. Värdegränsen är ett avsteg från denna princip. Så länge värdegränsen ligger på en förhållandevis låg nivå kan emellertid rättssäkerhetsintresset inte anses så framträdande att det tar över vinsterna från effektivitetssynpunkt.

Utskottet delar justitieministerns bedömning och avstyrker motionsyrkandet.

Motionären tar slutligen upp frågan om införande av regler enligt vilka *beslag består automatiskt* tills lagakraftägande dom i målet föreligger.

Enligt 27 kap. 8 § tredje stycket RB skall rätten, när den avgör ett mål där beslag förekommer, pröva om beslaget skall bestå. Tvångsmedelskommittén har konstaterat att nuvarande praxis torde innebära att ett beslag omedelbart hävs av rätten när åklagarens ansvarsyrkande och/eller förver-

kandeyrkande ogillats. Utrymmet för förnyat beslag från åklagarens sida är mycket litet även om det formellt sett är så att åklagaren, om den tilltalade frikänns eller förverkandeyrkande ogillas, kan säkerställa det beslagtagna föremålet för vidare utredning eller förverkande i högre instans genom att besluta om nytt beslag (jfr JO 1959 s. 157).

Som framgår av vad justitieministern nämner i propositionen (s. 24) kommer dessa frågor inom kort att aktualiseras av riksåklagaren. Enligt vad utskottet inhämtat kommer en promemoria i ämnet att färdigställas inom kort inom riksåklagarens kansli. Promemorian skall ligga till grund för begäran till regeringen om regeländring. I detta läge saknas det anledning för riksdagen att ta ställning i frågan. Motionsönskemålet avstyrks.

I motion Ju18 tas upp frågan om *fotokopior av beslagtagna handlingar*. Enligt motionären kan åklagaren beslagta handlingar, ta kopior av handlingarna och därefter häva beslaget men behålla kopiorna. Motionären efterlyser en bestämmelse av innebörd att när beslag på handlingar hävs både originalen och eventuella kopior skall återlämnas om inte ägaren själv godkänner att de kvarblir hos myndigheten.

Reglerna i 27 kap. RB om beslag är tillämpliga på såväl skriftliga handlingar som andra föremål. Specialregler angående skriftliga handlingar finns i bl. a. 2 och 3 §§. Bestämmelserna innebär begränsningar så till vida att beslag inte får läggas på skriftlig handling, om dess innehåll kan antas vara sådant att den som innehar handlingen antingen inte får höras som vittne därom på grund av tystnadsplikt eller är den till vars förmån tystnadsplikten gäller. Inte heller får beslag ske av skriftligt meddelande mellan den misstänkte och honom närstående (se 36 kap. 3 § RB) om det inte gäller brott, för vilket är föreskrivit fängelse i minst två år.

Som antyds i motionen kan domstolen i den situation som motionären tar upp inte pröva frågan om beslag jämlikt 27 kap. 6 § RB (jfr NJA 1977: 574). JK har i ett beslut år 1978 uttalat sig i fråga om åklagares rätt att, innan ett beslag av skriftliga handlingar hävs, fotokopiera dessa och använda kopiorna för den fortsatta förundersökningen. Det fanns enligt JK skäl som talade för att kopieringsförfarandet åtminstone i vissa fall och under vissa förutsättningar borde kunna tillåtas. Detta ansågs framför allt gälla i mål angående omfattande och komplicerad brottslighet, där det kan innebära en stor olägenhet för den berörde att under lång tid vara frånhänd t. ex. bokföringshandlingar (JK 1978-04-19, dnr 1191-77-21). Även JO har berört frågan. I ett ärende från år 1982 anför JO (1982/83 s. 42 ff):

Sett i ett vidare perspektiv kan det enligt min mening inte generellt godtas att myndigheter med tekniska hjälpmedel utan vidare skall kunna tillgodogöra sig och behålla information som man kommer över vid olika slag av förrättningar. Att detta kan medföra svåra integritetskränkningar står utom allt tvivel: Sålunda finns förhållandevis större risk för att t. ex. innehållet i enskildas handlingar kan komma att utnyttjas för illojala förfaranden om det är fotokopierat än om det bara finns lagrat i det mänskliga minnet.

JO avslutade med att konstatera att de flesta fall av integritetskränkning torde inrymmas under straffbestämmelser om bl. a. oriktig myndighets-

utövning och brott mot tystnadsplikt men att det vore av värde att hithörande frågor blev föremål för närmare överväganden.

Tvångsmedelskommittén har utrett frågan. Den lösning kommittén valt för att tillgodose den enskildes intresse i sammanhanget har sin utgångspunkt i förslaget till baslag och dess regler huruvida uppgift som framkommer vid tvångsmedelsanvändning skall få utnyttjas (se SOU 1984: 54 s. 207 ff). Kommittén har föreslagit en bestämmelse enligt vilken möjlighet skall finnas att i vissa fall få beslut av rätten att fotokopior av det beslagtagna skall förstöras.

Saken berörs i den nu aktuella propositionen. Justitieministern anför (s. 32 f) att detta är ett område som — i likhet med överskottsinformationsfrågan — lämpar sig mindre väl för lagreglering; en lagregel skulle skapa otillfredsställande materiella resultat i vissa fall, samtidigt som det är svårt att åstadkomma en regel som ger ett heltäckande skydd för den enskilde. Frågan bör enligt hennes mening, liksom hittills, lösas i praxis.

Utskottet, som vill understryka vikten av JO:s uttalande, ställer sig bakom justitieministerns bedömning och avstyrker bifall till motion Ju18.

Husrannsakan

Allmänt om husrannsakan

Husrannsakan är ett tvångsmedel, som syftar till att bereda myndigheter tillträde till hus, rum och slutna förvaringsställen för att där eftersöka personer eller saker (personell resp. reell husrannsakan). Bestämmelser om husrannsakan finns i bl. a. 28 kap. RB och 20 § polislagen (1984: 387).

Husrannsakan enligt RB används i samband med brottsutredning, medan husrannsakan enligt polislagen tillämpas vid förfaranden enligt viss förvaltningsrättslig lagstiftning, t. ex. förvarstaganden enligt utlänningslagen.

Husrannsakan får enligt 28 kap. RB företas i samband med utredning om brott, på vilket kan följa fängelse, i syfte att söka efter föremål som är underkastat beslag eller för att utröna omständighet som kan ha betydelse för brottsutredningen (28 kap. 1 § RB). Husrannsakan kan också förekomma för att efterforska någon som skall gripas, anhållas, häktas eller hämtas till förhör eller inställelse vid rätten, delges stämning i brottmål eller underkastas kroppsvisitation eller kroppsbesiktning (28 kap. 2 § RB). Husrannsakan kan som ovan anförts genomföras i hus, rum eller slutet förvaringsställe. Den kan genomföras även hos annan än den som skäligen kan misstänkas men för detta krävs synnerlig anledning.

I 20 § polislagen regleras vilka befogenheter polisen har att genomföra husrannsakan i andra fall än då åtgärden föranleds av misstanke om brott. Bestämmelsen omfattar både personell husrannsakan och reell husrannsakan. För att söka efter någon som med laga stöd skall omhändertas, t. ex. enligt utlänningslagen, får en polisman bereda sig tillträde till den eftersök-

tes bostad eller till annat hus, rum eller ställe som tillhör eller disponeras av honom. Detsamma gäller i frågan om en lokal som är tillgänglig för allmänheten. Finns det synnerliga skäl att anta att den eftersökte uppehåller sig hos någon annan, får polismannen bereda sig tillträde även dit.

Polismans rätt att besluta om husrannsakan

Beslut om husrannsakan *enligt RB* fattas enligt 28 kap. 4 § av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. I 5 § finns bestämmelser som ger en polisman rätt att i vissa situationer själv besluta om husrannsakan. Så är fallet ”om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag av föremål, som på färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål”.

Beslut om husrannsakan *enligt polislagen* fattas av polismyndigheten (20 § andra stycket). Endast om det är fara i dröjsmål får åtgärden vidtas utan ett sådant föregående beslut av polismyndigheten.

Som framgått ovan har JK undersökt tillämpningen av bestämmelserna i 28 kap. 5 § RB. I sitt yttrande till regeringen har JK föreslagit att en polismans rätt att själv fatta beslut om husrannsakan enligt RB uttryckligen inskränks till fall då fara är i dröjsmål. Enligt JK bringas bestämmelserna i RB härigenom i närmare överensstämmelse med vad som gäller vid husrannsakan enligt polislagen. I propositionen förs emellertid inte något sådant förslag fram.

I motion Ju23 hemställs om lagförslag i enlighet med JK:s förslag. Motivet är att hänsynen till grundlagsskyddade intressen bör medföra att det endast vid starka skäl bör anförtros åt polisman att besluta om husrannsakan.

Hithörande spörsmål har tidigare varit föremål för utskottets ställningstagande. På hemställan av utskottet avtog riksdagen år 1987 ett förslag om ändring i 20 § polislagen. Ändringsförslaget innebar att polisman skulle få befogenhet att göra husrannsakan för att söka efter någon som är efterlyst och som skall omhändertas. Syftet var att polislagens bestämmelser för förvaltningsrättsliga omhändertaganden i effektivitetens intresse skulle bringas i överensstämmelse med motsvarande regler för straffprocessuella omhändertaganden i RB. Utskottet uttalade bl. a. att det inte var givet att det måste vara en i alla hänseenden överensstämmande reglering i fråga om straffprocessuella och förvaltningsrättsliga ingripanden. Det var vidare inte heller givet, enligt utskottets mening, vilka beslutsregler som borde ändras, om de olika regleringarna ändå ansågs böra bringas i bättre samklang med varandra (JuU 1986/87: 36 s. 8 f).

Som justitiekanslern uttalat i sitt yttrande får det förhållandet att en åtgärd kan genomföras på ett lättare eller bekvämare sätt för myndigheten inte utgöra motiv för att tillåta ingrepp mot den enskildes personliga frihet och integritet. Bestämmelserna i regeringsformen om grundläggande fri- och rättigheter och andra bestämmelser som syftar till att ge garantier åt enskilda, då deras intressen står emot allmänna intressen, bör tolkas till förmån för den enskilde. Möjligheterna att bestämma inskränkningar i en-

skildas intressen bör med det synsätt som regeringsformen ger uttryck för utnyttjas med försiktighet. Anledningen till huvudregeln i 28 kap. 4 § RB att beslut om husrannsakan skall fattas av förundersökningsledaren, åklagaren eller rätten är att de överväganden som måste göras oftast är av så grannliga natur att det bör överlämnas åt rättsbildad personal att göra bedömningar i sådana frågor. Utskottet anser därför i likhet med justitiekanslern att det inte utan starka skäl bör anförtros åt en enskild polisman att själv fatta beslut om husrannsakan. Bestämmelsen i 28 kap. 5 § RB bör därför, i enlighet med önskemålet i motion Ju23, ändras så att polisens rätt att själv fatta beslut om husrannsakan uttryckligen i lagtexten inskränks till fall då fara är i dröjsmål. Härigenom bringas bestämmelserna i RB i bättre samklang med motsvarande bestämmelse i 20 § polislagen. Regleringen i polislagen är av senare datum än RB och motsvarar också bättre ett modernt synsätt på avvägningen mellan rättssäkerhets- och effektivitetsintressen. Lagändringen bör vidtas utan dröjsmål. Det bör ankomma på regeringen att utarbeta förslag till denna lagändring och skyndsamt återkomma till riksdagen därmed. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kyrkofrid m. m.

Polisingripanden i kyrkolokaler har aktualiserats på senare tid i flera sammanhang, bl. a. mot bakgrund av att polisen i några uppmärksammade fall berett sig tillträde till kyrko- och klosterlokaler för att söka efter utlänningar som skulle tas i förvar enligt utlänningslagstiftningen.

Hithörande frågor har tagits upp i flera motioner.

I motion Ju607 hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av brottsbalken och rättegångsbalken att förstärkning sker av kyrkofriden. Motionärerna åberopar sammanfattningsvis att kyrkofriden bör förstärkas genom en mera enhetlig straffrättslig och mera preciserad processrättslig reglering. Samtliga brottsliga övergrepp mot kyrkofrid bör, enligt motionärerna, samlas i ett gemensamt lagrum i brottsbalken. Den brottsliga handlingen kan rubriceras som brott mot kyrkofrid och beskrivas som obchörigt intrång i kyrka och bedömas som grovt brott om gudstjänsten blivit störd. Vidare bör, enligt motionärerna, processuella tvångsåtgärder av hänsyn till kyrkofriden uttryckligen kräva synnerliga skäl i resp. lagrum för att få företas i kyrka. I motion Ju621 begärs ett riksdagsuttalande om att respekten för kyrkofriden måste återupprättas och upprätthållas. Kyrkan måste, enligt motionären, få vara en fredad zon och polisingripanden bör inte få ske i kyrkor. I motion Ju20 begärs förslag till regler som begränsar möjligheterna till tvångsingripanden i kyrkolokaler av annat skäl än misstanke om brott eller, om en sådan begränsning rent lagtekniskt inte är möjlig, ett generellt förbud mot tvångsingripanden i kyrkolokaler. I motion Ju24 efterlyses bestämmelser som reglerar polisingripanden i kyrkolokaler.

Kyrkorummet och de personer som befinner sig där ges ett visst straffrättsligt skydd. Genom bestämmelser i brottsbalken (BrB) straffskyddas mötesfriden vid allmänna andaktsövningar liksom vid vissa andra förrätt-

ningar och sammankomster. Jämlikt 16 kap. 4 § BrB är det således straffbart som *störande av förrättning eller av allmän sammankomst* att genom våldshandling, oljud eller på annat liknande sätt störa eller försöka hindra allmän gudstjänst, annan allmän andaktsövning, vigsel, begravning eller någon liknande akt. Straffskalan är böter eller fängelse i högst sex månader. Bestämmelsen omfattar inte bara religionsverksamhet hos svenska kyrkan utan avser även andra religionssamfund. Störande uppträdande i kyrka eller annan gudstjänstlokal på tid då det inte pågår gudstjänst eller sammankomst för andaktsövning faller inte under denna straffbestämelse. Förfarandet kan däremot vara att bedöma som *förargelseväckande beteende* jämlikt 16 kap. 16 § BrB under förutsättning att det sker under tid då allmänheten har tillträde till kyrkan.

Att tränga in i en låst kyrka utgör *olaga intrång* enligt 4 kap. 6 § andra stycket BrB och straffas med böter eller, om brottet är grovt, fängelse i högst två år.

I gällande lagstiftning ges inga särskilda restriktioner för polisingripanden i kyrkolokaler, vare sig det är fråga om straffprocessuella tvångsmedel enligt RB eller tvångsåtgärder enligt polislagen. Något särskilt rättsskydd för kyrkolokaler finns alltså inte.

Av RB:s regler är främst bestämmelserna om husrannsakan av intresse. I förarbetena har inte berörts frågan om under vilka förutsättningar husrannsakan bör få ske i kyrkolokaler och hur åtgärden i så fall bör genomföras. Här kan erinras om reglerna i 28 kap. 4 § RB om vem som beslutar om husrannsakan. Om en husrannsakan kan antas bli av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet för den hos vilken åtgärden företas, bör rätten besluta om tvångsåtgärden, om inte fara är i dröjsmål.

Inte heller när det gäller polislagens regler om husrannsakan har något undantag gjorts för kyrkolokaler och liknande. På samma sätt som när det gäller husrannsakan enligt RB kan därför en husrannsakan med stöd av polislagens regler genomföras i en kyrka eller annan liknande lokal. Enligt 8 § polislagen gäller två allmänna principer för polisingripanden, nämligen behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Av dessa principer följer att ingripanden skall göras på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter; måste tvång tillgripas, skall detta ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet skall uppnås.

Utskottet har inhämtat remissyttranden över motionerna Ju607 och Ju621 från riksåklagaren (RÅ), rikspolisstyrelsen, statens invandrarverk (SIV), juridiska fakultetsstyrelsen vid Uppsala universitet, ärkebiskopen, samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST) och Judiska församlingarnas i Sverige Centralråd.

RÅ, rikspolisstyrelsen och juridiska fakultetsstyrelsen avstyrker motionsförslagen medan Centralrådet uttrycker en positiv inställning till dessa. Ärkebiskopen tillstyrker de åtgärder som begärs i motion Ju607. SST tillstyrker yrkandet i motion Ju607 om ändring i rättegångsbalken för ett omedelbart förstärkt skydd mot processuella tvångsåtgärder i kyrka eller annan lokal för religionsutövning men avstyrker motionsförslagen i öv-

rigt. SIV förespråkar en utredning för precisering och reglering av begreppet kyrkofrid.

RA, rikspolisstyrelsen, juridiska fakultetsstyrelsen och SST har avstyrkt förslaget om förstärkt *straffrättsligt skydd* för brott mot kyrkofriden. Här har anförts att motionärerna inte gjort gällande något skäl för att gällande straffbestämmelser rörande obehörigt intrång i kyrkor och störande av allmän gudstjänst och offentlig förrättning inte skulle ge ett tillräckligt skydd. Därtill har tillagts att avsevärda avgränsningsproblem kan uppstå vid definition av bl. a. termen "kyrka". Något behov av lagstiftning i den riktning motionärerna förespråkar i detta hänseende föreligger inte enligt dessa remissinstanser.

Utskottet kan ställa sig bakom vad nyssnämnda remissinstanser anfört. Mot bakgrund härav avstyrks bifall till önskemålet i motion Ju607 om ett förstärkt straffrättsligt och enhetligt skydd för brott mot kyrkofriden. I sammanhanget vill utskottet hänvisa till riksdagens behandling av näraliggande motionsönskemål år 1969 (1LU 1969: 15).

Såvitt gäller begränsningar av eller förbud mot *tvångsingripanden i kyrkolokaler m. m.* har RA, rikspolisstyrelsen och juridiska fakultetsstyrelsen avstyrkt bifall till motionsönskemålen. SIV har förespråkat en översyn av begreppet kyrkofrid, hur myndighetsbeslut bör verkställas i kyrkolokaler samt vilka lokaler som är att betrakta som sådana. Övriga remissinstanser har i princip ställt sig positiva till motionsönskemålen i denna del.

RA har bl. a. anfört att en situation där bl. a. brottslingar genom att upphålla sig i kyrkolokalen kan hålla sig undan myndigheterna eller oantastade kan bedriva brottslig verksamhet är helt oacceptabel såväl för kyrkan som för samhället i övrigt. Proportionalitetsprincipen bör, enligt RA, leda till att tidpunkten och formerna för ingripanden anpassas så att minsta möjliga störning orsakas i kyrkans verksamhet. Rikspolisstyrelsen anför att det i belysning av att religiösa motiv stundom åberopas till stöd för vålds- eller rena terroristhandlingar inte är välbetänkt att slå in på den väg som föreslås i motionerna. Juridiska fakultetsstyrelsen anmärker inledningsvis att den medeltida regleringen av kyrkofriden – tvärt emot vad som numera ofta antas – syftade till att värna enskilda mot angrepp från andra enskilda som ville ta rätten i egna händer. Det var ett kungamaktens försök i ett relativt primitivt rättssamhälle att tillförsäkra medborgarna rättsligt skydd. Det vore därför, enligt fakultetsstyrelsen, ett steg bakåt i samhällsutvecklingen att i dag stifta en ny lag om kyrkofrid, som eventuellt skulle ha till uppgift att förhindra de statliga ordningsorganen att ingripa och utföra sitt arbete i lokaler tillhörande olika religiösa församlingar. Detta skulle innebära att det överläts till olika religiösa samfund att svara för skyddet av enskilda individer. Därutöver skulle den demokratiska rättsordningen motarbeta sig själv; en oundviklig följd skulle därför bli en betänklig ökning av antalet preventiva frihetsberövanden.

Utskottet har från de svenska ambassaderna i Bonn, Helsingfors, Köpenhamn, Haag och Paris inhämtat att några särregler beträffande straffprocessuella tvångsingripanden eller tvångsingripanden för verkställighet av ett förvaltningsrättsligt beslut i kyrka, kloster och liknande inte existe-

I Svenska ekumeniska nämndens ovannämnda skrivelse till regeringen om polisingripanden i kyrkolokaler har nämnden begärt att regeringen snarast möjligt vidtar åtgärder för att komplettera de föreskrifter som gäller för polisens arbete i dessa situationer.

Justitieministern föreslår i propositionen (s. 59 ff) inte några särregler för tvångsngripanden i kyrkor, kloster och liknande lokaler. Enligt hennes uppfattning kan det inte komma i fråga att införa något slags frizoner, där polisingripande överhuvudtaget inte skulle få ske. Det finns i vårt samhälle, enligt justitieministern, inte något behov av att anordna en fristad för personer som är misstänkta för brott eller som eftersöks enligt annan lagstiftning. Däremot bör hänsyn så långt möjligt böra tas till kyrkorummets helgd vid en husrannsakan eller liknande eftersökning. Detta kan, enligt hennes uppfattning, tillgodoses inom ramen för den proportionalitetsprincip som i detta ärende är föreslagen vid tvångsmedelsanvändning enligt RB och vilken redan nu gäller enligt polislagen. Hon tillägger att beslut om husrannsakan i kyrkorum och liknande i de allra flesta fall torde grundas på den regel som säger att husrannsakan under vissa förutsättningar får ske hos annan än den misstänkte. För sådan husrannsakan fordras enligt polislagen synnerliga skäl att anta att den eftersökte uppehåller sig i lokalen. I RB uttrycks detta så att synnerlig anledning skall förekomma att den sökte uppehåller sig i lokalen.

Utskottet delar mot bakgrund av vad flera remissinstanser anfört justitieministerns uppfattning att några särregler inte bör införas vid tvångsngripanden i kyrkolokaler och liknande. Liknande intressekonflikter kan, som anförts i propositionen, uppstå vid t. ex. husrannsakan på advokatkontor och tidningsredaktioner. Som framgått tidigare har utskottet ställt sig positiv till införandet av en proportionalitetsprincip vid tvångsmedelsanvändning. Inom ramen för denna princip skall, som justitieministern framhållit, behövlig hänsyn tas till kyrkolokalernas särprägel och tvångsmedel måste i sådana situationer hanteras med försiktighet och omdöme. Det bör, som justitieministern anför, i de flesta fall vara lämpligt att polisen i första hand vänder sig till den som ansvarar för lokalen – vanligen en kyrkoherde eller församlingsföreståndare – som kan förmedla kontakt med den som eftersöks. Detta bör, enligt utskottets uppfattning, kunna bidra till att ingripandena, när de ändå måste äga rum, kan ske på ett sätt som är godtagbart.

Det anförda innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju607, Ju621, Ju20 och Ju24 i här behandlad del.

Nya tvångsmedel – avlyssning med dold mikrofon m. m.

Tvångsmedelskommittén har föreslagit att avlyssning med dold mikrofon (s. k. buggning) och dold TV-övervakning införs som straffprocessuella tvångsmedel.

I propositionen läggs några sådana förslag inte fram. Justitieministern anför (s. 59) att de argument som har åberopats till förmån för polisarbetet

mot narkotikabrottslighet och annan grov brottslighet inte har övertygat henne om att dessa metoder är försvarliga med hänsyn till de tunga invändningar som kan riktas mot dem. Avslutningsvis anför justitieministern att vad hon anfört i första hand tar sikte på förundersökningar i allmänhet. Eftersom SÄPO-kommittén längre fram kommer att behandla bl. a. säkerhetspolisens arbetsmetoder utgår hon ifrån att frågan härigenom får en särskild genomlysning såvitt avser säkerhetspolisens verksamhet. Hon tillägger att hennes ställningstaganden har avseende enbart på sådana tvångsmedel som används inom ramen för en pågående förundersökning och att det sagda inte innebär något ställningstagande till frågan om det är eller bör vara tillåtet att i nödsituationer vidta extraordinära åtgärder.

I motionerna Ju19 och Ju25 riktas kritik mot propositionen i denna del. Enligt motionärerna är justitieministerns uttalande klart otillfredsställande mot bakgrund av den senaste tidens händelser där misstankar uppkommit att användandet av icke tillåtna spaningsmetoder inom polisen försvarats med hänvisning till bl. a. reglerna om nöd. I motion Ju19 begärs tillkännagivanden rörande dels nödrättens innebörd, dels fortsatt förbud mot s. k. buggning. I motion Ju25 begärs utredning och lagstiftning om nödrätt.

Inledningsvis vill utskottet påpeka att sådana misstankar som åberopats av motionärerna är föremål för förundersökning (se 1988/89: KU30 s. 31).

I 24 kap. BrB finns bestämmelser om nödvärn och annan nödhandling. Bestämmelserna innebär att den som begår en i och för sig straffbar gärning går fri från straff, om han handlar i nöd. Situationen skall vara sådan att gärningen krävs för att skydda eller rädda något viktigt intresse. Nödvärnsrätt kan sägas vara ett specialfall av nödrätt, vilket brutits ut ur den allmänna bestämmelsen om nödrätt, reglerats mera ingående och erhållit större omfattning.

I 24 kap. 1 § BrB stadgas om rätt till *nödvärn*. Här räknas upp de situationer då nödvärnsrätt kan föreligga. Utmärkande för dessa situationer är att någon utsätts för angrepp eller något som jämföras med sådant. Nödvärnshandlingen är en handling som företas för att avvärja detta angrepp. Handlingen betraktas då inte som ett brott.

Enligt 24 kap. 4 § BrB skall den som för att avvärja fara för liv eller hälsa, rädda värdefull egendom eller av annan sådan orsak handlar i *nöd* vara fri från ansvar, om gärningen med hänsyn till farans beskaffenhet, den skada som åsamkas annan och omständigheterna i övrigt måste anses försvarlig. Bestämmelsen är subsidiär till 24 kap. 1–3 §§ BrB. Detta innebär att det – innan nödbestämmelsen tillämpas – måste stå klart att ansvarsfrihet inte skall gälla på grund av nödvärn eller på grund av laga befogenhet.

En skillnad mellan en nödvärnssituation och en nödsituation är att för nödrätt inte krävs att faran uppkommit genom ett brottsligt angrepp.

Nödbestämmelsen är avsedd att ge en regel för fall av intressekollision. I en nödsituation som omfattas av paragrafen kolliderar två intressen som båda skyddas av rättsordningen, och den fara som hotar det ena intresset kan avvärjas endast genom ett intrång i det andra intresset. Bestämmelsen skall enligt motiven tillämpas endast i undantagsfall. Det krävs ett nödläge

som innebär att en fara hotar liv eller hälsa eller värdefull egendom eller annat som är klart att jämställa härmed.

Fängelsestraffkommittén har nyligen gjort en översyn av de allmänna straffrihetsgrunderna. I sitt slutbetänkande (SOU 1988:7) Om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet anför kommittén att den nuvarande regleringen i 24 kap. 4 § av rätten att handla i nöd i huvudsak är lämplig. Betänkandet är för närvarande föremål för remissbehandling.

Utskottet noterar i sammanhanget att fängelsestraffkommittén anför att det inte föreligger någon begränsning när det gäller vilka straffbelagda gärningar som kan företas i nöd. Vilken gärning som helst kan således bli aktuell. Det kan gälla för förmögenhetsbrott, åstadkommande av kroppsskada, ärekränkning eller kränkning av allmänna eller offentliga intressen (jfr SOU 1988:7 s. 82).

Någon allmängiltig författningsreglering av nödrätt vid sidan av den i brottsbalken inskrivna nödrätten finns inte för svensk rätts del. Den i motion Ju19 upptagna frågan om den s. k. *konstitutionella nödrätten* har behandlats av Folkstyrelsekommittén i betänkandet (SOU 1986:28) Folkstyrelsen under krig och krigsfara. Enligt kommittén kan under beteckningen ”konstitutionell nödrätt” samlas resonemang av något olika slag. Gemensamt för dem alla är att de på olika sätt avser att legitimera handlingar som om de vidtagits under normala förhållanden hade ansetts grundlagsstridiga.

Utskottet vill här anmärka att frågor som berör den konstitutionella nödrätten har behandlats av riksdagen i ett flertal uppmärksammade fall, bl. a. flygplanskapningen på Bulltofta, Norrmalmstorgsdramat och ockupationen av Förbundsrepubliken Tysklands ambassad i Stockholm. Beträffande Bulltoftahändelsen uttalade konstitutionsutskottet att det från strikt konstitutionella synpunkter otvivelaktigt förhöll sig så att det konstitutionella regelsystemet till följd av de speciella förhållandena inte iaktogs av regeringen på en rad punkter i samband med kapningen. Här åsyftades frigivningen av intagna i kriminalvårdsanstalt och dispositionen av statens medel till lösensumma. Detta var åtgärder som knappast kunde anses lagligen grundade. Inte heller regeringsformens regler beträffande konseljbeslut m. m. iaktogs. Mot nämnda brister i regeringens handläggning av flygkapningsfrågan vägdes det ansvar för enskilda människors – i detta fall flygpassagerarnas och besättningens – personliga säkerhet vilket åvilar myndigheterna och därvid ytterst regeringen. Regeringens bedömning att en uppenbar nödsituation förelåg var enligt konstitutionsutskottets mening riktig. Mot den bakgrunden fanns inte anledning till anmärkning mot regeringens handlande i samband med flygplanskapningen. Det inträffade gav emellertid enligt konstitutionsutskottets mening anledning att ställa frågan om behovet av särskilda regler för extraordinära situationer i framtiden (KU 1973:20 s. 16 f, se även KU 1974:22 s. 17 ff och KU 1975/76:50 s. 32 ff).

År 1978 konstaterade konstitutionsutskottet (KU 1977/78:35 s. 15 f) att det inom justitiedepartementet övervägts frågan om sådana särskilda regler, varvid slutsatsen blev att gällande regler ger anvisningar om vilka

handlingsmöjligheter regeringen har i nödsituationer och om regeringens ansvar för sitt handlande i sådana situationer. Konstitutionsutskottet ifrågasatte inte denna bedömning men förutsatte att regeringen fortlöpande ägnade uppmärksamhet åt frågan om sin och berörda myndigheters handlingsberedskap för sådana situationer.

Även JO har berört frågan om den konstitutionella nödrätten. I 1975 års ämbetsberättelse redogörs för en anmälan (av Gustaf Petrn) rörande flygkapardramat på Bulltofta. I anmälan framhölls att den sedvanerättsliga konstitutionella nödrätten fått ett materiellt innehåll först i KU:s betänkande 1973:20 men att fråga uppkommit om den konstitutionella nödrätten sträcker sig så långt att även andra statsanställda än statsråd har rätt att i nödlägen företa olagliga handlingar.

JO uttalade att den konstitutionella nödrätten var ett i svensk statsrätt föga behandlat institut men att det otvivelaktigt var berättigat att dra slutsatsen att en sådan nödrätt existerar. Vad avser konstitutionell nödrätt under fredsförhållanden ger lagstiftningen emellertid enligt JO inte något direkt besked. Enligt JO syntes viss vägledning kunna hämtas från BrB:s regler om nöd. JO anförde vad angick den sakliga innebörden av berörda tjänstemäns åtgärder att det syntes som om åtgärderna – även om vederbörande till äventyrs skulle anses ha handlat helt på eget ansvar och inte på order från regeringen – var sådana att straffrihet måste inträda redan enligt 24 kap. 4 § BrB (JO 1975 s. 50 ff).

Det grundläggande skyddet mot hemlig avlyssning finns i regeringsformen. Detta skydd kan inskränkas endast genom lag. Utan stöd av lag får således varken polis eller annan företrädare för det allmänna använda sig av hemlig avlyssning. Straffbestämmelser i brottsbalken till skydd mot olovlig avlyssning medelst tekniskt hjälpmedel infördes, som tidigare införts, år 1975 (prop. 1975:19, JuU 12).

När det gäller spörsmålet om rätt för polisen att i sitt arbete åberopa nödrätt till stöd för eljest otillåtna handlingar vill utskottet peka på följande. I anslutning till att riksdagen våren 1984 antog polislagen lades också fast vissa principer för polisens användning av okonventionella spaningsmetoder (prop. 1983/84:111 s. 44–49, JuU 27 s. 21). Bl. a. slogs fast att polisen aldrig bör få begå en kriminaliserad handling för att kunna efterforska eller avslöja ett brott. I sammanhanget anfördes dock att ett utrymme för vissa eljest otillåtna handlingar föreligger enligt den allmänna bestämmelsen om nödhandlingar i 24 kap. 4 § BrB och enligt vissa speciella föreskrifter, t. ex. i vägtrafikkungörelsen (1972:603). Enligt 68 § sistnämnda kungörelse gäller hastighetsbegränsning inte i där uppräknade fall av brådskande uttryckning eller yrkesutövning. I nämnda proposition (s. 81) konstateras vidare att de allmänna reglerna om nödvärn och om nöd i 24 kap. BrB givetvis också är tillämpliga på polismän.

I motionerna hänvisas till misstankar om användning av s. k. buggning som spaningsmetod inom främst säkerhetspolisens arbete.

För att ta fram underlag för det fortsatta arbetet inom SÄPO-kommittén har en särskild utredare på regeringens uppdrag gjort en genomlysning av bl. a. den polisiära säkerhetstjänstens arbetsmetoder. Arbetet har redovisats i en rapport (SOU 1989:18) SÄPO Säkerhetspolisens arbetsmetoder där utredaren konstaterar att säkerhetspolisen i dag disponerar elektronisk

avlyssningsutrustning för utbildnings- och demonstrationsändamål inom säkerhetsskyddet och för användning i nödsituationer. Han konstaterar att nödreglerna är restriktiva men att de samtidigt är diffusa och svårtolkade och att det är polisens sak att själv avgöra när de skall tillämpas. Osäkerheten i det nuvarande rättsläget och vad den kan leda till illustreras enligt rapporten inte minst av att det under utredningen av mordet på Olof Palme förekommit elektronisk avlyssning i stor skala och under omständigheter som gjort att avlyssningsoperationernas laglighet har ifrågasatts och att rättsliga åtgärder har vidtagits för att pröva den frågan. Utredaren konstaterar vidare att buggning förekommit också vid andra slags operationer från säkerhetspolisens sida. Utredaren har funnit att en helt ny rättslig reglering av avlyssning genom dolda mikrofoner bör övervägas.

Rapporten har överlämnats till SÄPO-kommittén. Enligt vad civilministern uttalat måste frågan om elektronisk avlyssning bli en av huvuduppgifterna i kommitténs fortsatta arbete.

Utskottet vill anmärka att Norrmalmstorgsdramat inträffade innan förbudet mot avlyssning med dold mikrofon infördes – även om det ofta åberopats som exempel på en situation när avlyssning med dold mikrofon skulle anses vara tillåten med åberopande av reglerna i 24 kap. BrB (se KU 1988/89: 30, s. 39).

Utskottet kan konstatera att nödrättsreglerna i BrB nyligen varit föremål för utredning och alljämt övervägs inom regeringskansliet samtidigt som frågan om konstitutionell nöd behandlats såväl inom utredningsväsendet som i riksdagen och av JO. Mot bakgrund härav kan utskottet inte ställa sig bakom yrkandet i motion Ju25 om översyn av nödrätten. Motionsyrkandet avstyrks därför.

Såvitt gäller önskemålet i motion Ju19 om ett riksdagsuttalande i fråga om nödrättens innebörd anser utskottet inte att det utöver vad som anförts i det föregående är påkallat med något särskilt uttalande i frågan. Motion Ju19 avstyrks därför i här behandlad del.

När det härfter gäller önskemålet i motion Ju19 om ett tillkännagivande rörande fortsatt förbud mot buggning vill utskottet erinra om tidigare uttalanden av utskottet i näraliggande frågor.

I ett ärende med anledning av en motion med önskemål om en försöksverksamhet hos polisen med hemlig avlyssning med dolda mikrofoner underströk utskottet sålunda vikten från demokratisk synpunkt av att diskussionen om enskildas integritet i förhållande till myndigheterna hålls levande. En minskad vaksamhet i dessa frågor kunde – framhöll utskottet vidare – leda till en avtrubning i den allmänna rättsuppfattningen att integritetskränkningar endast undantagsvis kan godtas i ett samhälle av den typ vi har. Utskottet anförde – i linje med ett uttalande av narkotikakommissionen – att man noga måste överväga vilka stora värden som kan äventyras om samhället successivt flyttar fram toleransgränsen vad gäller tvångsmedel och andra integritetskänsliga åtgärder (JuU 1984/85: 12 s. 17 ff).

I fråga om det nu aktuella motionsönskemålet kan utskottet dela motionärernas uppfattning så till vida att utskottet inte nu kan förordna något sådant straffprocessuellt tvångsmedel av det slag som berörs i motionen.

Som framgått ovan är denna fråga emellertid föremål för ytterligare överväganden i annat sammanhang, och det är inte ändamålsenligt för riksdagen att nu uttala sig om framtida ställningstaganden i frågan. Mot bakgrund av det anförda avstyrks bifall till motion Ju19 i här behandlad del.

Övrigt

Propositionen innehåller förslag till ändringar i spaningslagen. Som tidigare framgått har regeringen i proposition 1988/89: 86 föreslagit riksdagen att de s. k. terroristbestämmelserna i utlänningslagen sammanförs med bestämmelserna i spaningslagen till en lag om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlag). Denna lagstiftning föreslås träda i kraft den 1 juli 1989. Ändringarna i spaningslagen föreslås däremot träda i kraft den 1 september 1989. Det sagda bör leda till att de i förevarande proposition föreslagna ändringarna i spaningslagen vidtas i den i proposition 1988/89: 86 föreslagna nya terroristlagen, på sätt som framgår av utskottets hemställan nedan (mom. 13). Utskottet anmärker att benämningen på den nya lagen inom parentes i lagens rubrik allt efter det språkliga sammanhanget bör ges den form, bestämd eller obestämd, som följer av den form som huvudordet (lagen eller lag) i själva rubriken har.

Utöver vad som redovisats i det föregående har utskottet inte något att anföra med anledning av propositionen och motionerna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *överskottsinformation*
att riksdagen avslår motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 3) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 1),
2. beträffande *offentligt ombud*
att riksdagen avslår motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 2) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 4),
3. beträffande *teleavlyssning vid s. k. förbrott*
att riksdagen med avslag på motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 1 delvis) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 2) antar det i proposition 1988/89: 124 framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken såvitt avser 27 kap. 18 §,
4. beträffande *teleövervakning*
att riksdagen med avslag på motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 1 delvis) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 3) och med bifall till propositionen antar det under moment 3 nämnda lagförslaget såvitt avser 27 kap. 19 §;
5. beträffande *bandupptagning av telefonsamtal*
att riksdagen avslår motion 1988/89: Ju25 i denna del (yrkande 2),
6. beträffande *vissa frågor om beslag*
att riksdagen avslår motion 1987/88: Ju719 och motion 1988/89: Ju18,
7. beträffande *polismans rätt att besluta om husrannsakan*
att riksdagen med anledning av motion 1988/89: Ju23 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänsende,

8. beträffande *brott mot kyrkofrid*
att riksdagen avslår motion 1987/88: Ju607 i denna del.
9. beträffande *tvångsingripanden i kyrkolokaler m. m.*
att riksdagen avslår motion 1987/88: Ju607 i denna del, motion 1987/88: Ju621, motion 1988/89: Ju20 och motion 1988/89: Ju24,
10. beträffande *fortsatt förbud mot avlyssning med dold mikrofon*
att riksdagen avslår motion 1988/89: Ju19 i denna del (yrkande 2),
11. beträffande *nödsituationer m. m.*
att riksdagen avslår motion 1988/89: Ju19 i denna del (yrkande 1) och motion 1988/89: Ju25 i denna del (yrkande 1).
12. beträffande *ändring i rättegångsbalken i övrigt*
att riksdagen antar det i moment 3 framlagda lagförslaget i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt ovan,
13. beträffande *ändring i spaningslagen*
att riksdagen *dels* avslår det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall, *dels* antar följande

Förslag till Lag om ändring i lagen (1989:000) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen)

Härigenom föreskrivs att 20, 21 och 22 §§ lagen (1989:000) om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen) skall ha följande lydelse.

Lydelse enligt proposition
1988/89: 86

Utskottets förslag

20 §

För ändamål som avses i 19 § första stycket *kan* rätten, om det finns synnerliga skäl, meddela polismyndighet tillstånd *att ta del av samtal till och från telefonapparat, som innehåller eller av annat skäl kan antas komma att begagnas av en utlänning* som avses i 17 §.

För ändamål som avses i 19 § första stycket *får* rätten, om det finns synnerliga skäl, meddela polismyndighet tillstånd *enligt 27 kap. rättegångsbalken till hemlig televlyssning mot utlänning* som avses i 17 §.

Rätten kan för ändamål som avses i 19 § första stycket, om det finns synnerliga skäl, även meddela polismyndighet tillstånd att närmare undersöka, öppna eller granska post- eller telegrafförsändelse, brev, annan sluten handling eller paket som har ställts till eller avsänts från utlänning som avses i 17 §, och som påträffas vid husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning eller som finns hos post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befodringsanstalt.

I tillstånd som avses i andra stycket kan rätten förordna, att i tillståndet avsedd försändelse, som ankommer till befodringsanstalt, skall kvarhållas till dess den närmare undersökts, öppnats eller granskats. Förordnandet skall innehålla underrättelse att meddelande om åtgärden inte får utan tillstånd av den som har begärt åtgärden lämnas avsändaren, mottagaren eller annan.

21 §

Tillstånd som avses i 20 § skall meddelas att gälla för viss tid som inte överstiger en månad. Tiden räknas vid tillstånd till telefonavlyssning från den dag tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare och i övriga fall från den dag tillståndet meddelades.

Frågan om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på yrkande av rikspolisstyrelsen. Rättens avgörande sker genom slutligt beslut. Sådant beslut går omedelbart i verkställighet. I fråga om förfarandet skall också bestämmelserna i rättegångsbalken om förfarandet vid rättens prövning av fråga som under förundersökning i brottmål uppkommit om åtgärd enligt 27 kap. 16 § nämnda balk tillämpas.

Tillstånd som avses i 20 § skall meddelas att gälla viss tid, ej överstigande en månad, från den dag tillståndet meddelades.

Fråga om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på yrkande av rikspolisstyrelsen. Rättens avgörande sker genom slutligt beslut. Sådant beslut går omedelbart i verkställighet. I fråga om förfarandet tillämpas i övrigt bestämmelserna i rättegångsbalken om förfarandet vid rättens prövning av fråga om hemlig teleavlyssning enligt 27 kap. rättegångsbalken.

22 §

Uppteckning som har gjorts vid telefonavlyssning får inte granskas av annan än rätten, rikspolisstyrelsen, polismyndighet eller åklagare. Innehåller uppteckningen något som inte är av betydelse för det ändamål som har föranlett avlyssningen, skall den i sådan del efter granskningen omedelbart förstöras.

En upptagning eller uppteckning som gjorts vid hemlig teleavlyssning skall granskas snarast möjligt. Granskningen får inte utföras av annan än rätten, rikspolisstyrelsen, polismyndighet eller åklagare. Innehåller upptagningen eller uppteckningen något som inte är av betydelse för det ändamål som föranlett avlyssningen, skall den i denna del omedelbart förstöras efter granskningen.

Försändelse eller annan handling som omfattas av tillstånd enligt 20 § får inte närmare undersökas, öppnas eller granskas av annan än rätten, rikspolisstyrelsen, polismyndighet eller åklagare. Sådant handling skall undersökas snarast möjligt. När undersökningen har slutförts, skall försändelse som finns hos befodringsanstalt tillställas den till vilken försändelsen är ställd och annan handling återlämnas till den hos vilken handlingen påträffats, om inte beslut sker enligt därom gällande bestämmelser.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1989.

14. beträffande övriga lagförslag

att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

a) lag om ändring i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål,

b) lag om ändring i lagen (1988: 97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m. m.,

c) lag om ändring i lagen (1986: 1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m. m.,

1988/89:JuU25

d) lag om ändring i sekretesslagen (1980: 100).

Stockholm den 16 maj 1989

På justitiekommitténs vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Ulla-Britt Åbark (s), Jerry Martinger (m), Birthe Sörestedt (s), Ingbritt Irhammar (c), Göthe Knutson (m), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Lars Sundin (fp), Anders Svärd (c), Berith Eriksson (vpk), Kent Lundgren (mp), Sigrid Bolkéus (s), Göran Ericsson (m) och Jan Andersson (s).

Reservationer

1. Överskottsinformation (mom. 1)

Berith Eriksson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

I likhet med justitieministern anser utskottet att det naturligtvis kan finnas situationer då det är rimligt att få använda överskottsinformation som kommit fram vid tvångsmedelsanvändning, t. ex. för att förhindra grövre brottslighet. För utskottet är det emellertid uppenbart att det i andra sammanhang inte bör vara tillåtet att utnyttja sådan information. Här kan särskilt nämnas information om brott som i sig inte är av sådant allvarligt slag att tvångsmedlet i fråga skulle ha kunnat tillgripas. Utskottet vill här hänvisa till vad lagrådet uttalat i ett tidigare lagstiftningsärende som gällde frågan om utnyttjande av överskottsinformation som framkommit vid telefonavlyssning. Enligt lagrådet kunde det ifrågasättas huruvida det är förenligt med regeringsformen att man utan direkt stöd i lag får utnyttja avlyssnat material för annat ändamål än det som föranlett tillståndet till avlyssningen. Lagrådet anförde också en rad skäl av mera praktisk natur för en lagreglering (jfr JuU 1976/77: 20). Utskottet, som delar lagrådets synpunkter, anser i likhet med vad som framförs i motionerna Ju21 och Ju22 att särskilda bestämmelser som reglerar frågan om hanteringen av s. k. överskottsinformation måste införas. Det bör ankomma på regeringen att återkomma till riksdagen med närmare förslag till sådana bestämmelser. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande överskottsinformation*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89: Ju21 i denna del (yr-

kande 3) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 1) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

1988/89: JuU25

2. Offentligt ombud (mom. 2)

Berith Eriksson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 21 med "I likhet" och slutar på s. 22 med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

I likhet med tvångsmedelskommittén anser utskottet att en ordning med s. k. offentligt ombud bör införas för att tillvarata den misstänktes intressen vid tvångsmedelsanvändning. Som påpekas i motion Ju21 har kommittén särskilt framhållit behovet av en sådan ordning då det gäller användning av tvångsmedel mot ett massmedieföretag eftersom tvångsmedelsanvändningen då kan medföra röjande av namn som skyddas av anonymitetsreglerna i tryckfrihetsförordningen. Utskottet delar de synpunkter som framhålls i motion Ju21 särskilt när det som här rör sig om områden med grundlagsskyddade intressen. I likhet med motionärerna anser utskottet att tvångsmedelskommitténs förslag i detta hänseende är väl grundat. Det bör ankomma på regeringen att utarbeta förslag till bestämmelser i enlighet med tvångsmedelskommitténs förslag. Vad utskottet nu med anledning av motionerna anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *offentligt ombud*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 2) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 4) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

3. Teleavlyssning vid s. k. förbrott (mom. 3)

Berith Eriksson (vpk) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 23 som börjar med "I likhet" och slutar med "behandlade delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet har tidigare betonat vikten av restriktivitet när det gäller användningen av ett så ingripande tvångsmedel som det här är fråga om. Mot denna bakgrund kan utskottet inte ställa sig bakom regeringens förslag att generellt tillåta hemlig teleavlyssning också i fråga om försök, förberedelse och stämpling till sådana brott som i dag grundar rätt till avlyssning. Utskottet delar här motionärernas uppfattning att regeringens förslag i denna del är alltför långtgående. Enligt utskottets mening får det anses tillräckligt att en sådan ordning redan existerar vid brott mot rikets säkerhet och andra allmänfarliga brott enligt reglerna i lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. Som framhållits i andra sammanhang kan dock telefonavlyssning uppenbarligen inte avvaras när det

gäller kampen mot narkotikabrottsligheten. Utskottet kan därför godta den föreslagna utvidgningen när det gäller s. k. förbrott till grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika.

dels att utskottets hemställan under moment 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *teleavlyssning vid s. k. förbrott*

att riksdagen med anledning av propositionen, motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 1 delvis) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 2) antar 27 kap. 18 § i det i moment 3 nämnda lagförslaget med den ändringen att lagrummet ges följande såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Utskottets förslag

27 kap.

18 §

Hemlig teleavlyssning innebär att samtal eller andra telemeddelanden, som befordras av televerket till eller från en viss telefonapparat eller annan teleanläggning, i hemlighet avlyssnas eller upptas genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet.

Hemlig teleavlyssning får användas vid förundersökning angående

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller

2. försök, förberedelse eller stämpling till *sådant brott, om sådan gärning är belagd med straff.*

2. försök, förberedelse eller stämpling till *grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen (1968:64).*

4. Teleövervakning (mom. 4)

Berith Eriksson (vpk) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 24 som börjar med "Förutsättningarna enligt" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Teleövervakning innebär normalt sett inte ett lika stort ingrepp i den personliga integriteten som telefonavlyssning. I likhet med motionärerna noterar utskottet emellertid att det med hjälp av teleövervakning går att ganska klart kartlägga en misstänkt och hans personliga förhållanden. Det bör därför även vid hemlig teleövervakning ställas stränga krav på förutsättningarna för att få tillgripa detta tvångsmedel. De bör överensstämman med reglerna för hemlig teleavlyssning. Som utskottet tidigare noterat kan telefonavlyssning uppenbarligen inte avvaras vid kampen mot narkotikabrottsligheten. Teleövervakning kan här, som framgår av propositionen, naturligtvis också utgöra ett viktigt hjälpmedel och bör kunna tillåtas även vid s. k. förbrott till grovt narkotikabrottslighet.

dels att utskottets hemställan under moment 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *teleövervakning*

att riksdagen med anledning av propositionen, motion 1988/89: Ju21 i denna del (yrkande 1 delvis) och motion 1988/89: Ju22 i denna del (yrkande 3) antar 27 kap. 19 § i det i moment 3 nämnda lagförslaget

med den ändringen att lagrummet ges följande såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

1988/89:JuU25

Regeringens förslag

Utskottets förslag

27 kap.

19 §

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter i hemlighet lämnas av televerket om samtal eller andra telemeddelanden som har expedierats eller beställts till eller från en viss telefonapparat eller annan teleanläggning eller att en sådan anläggning avstängs för samtal eller meddelanden.

Hemlig teleövervakning får användas vid förundersökning angående

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader,

2. brott enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) eller sådant brott enligt 1 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som avser narkotika eller

3. försök, förberedelse eller stämpling till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, om sådan gärning är belagd med straff.

1. brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller,

2. försök, förberedelse eller stämpling till grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika som avses i 8 § narkotikastrafflagen (1968:64).

5. Bandupptagning av telefonsamtal (mom. 5)

Ingbritt Irhammar och Anders Svärd (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 25 som börjar med "Motions-spörsmålen har" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Som framgått ovan faller utanför det straffbara området att en av de samtalande vid ett telefonsamtal i hemlighet spelar in samtalet eller att en av deltagarna i ett vanligt samtal den andre ovetande spelar in ett samtal mellan dem. Orsaken till att detta lämnats straffritt har bl. a. angetts vara gränsdragningsproblem vid en eventuell kriminalisering. Utskottet, som delar motionärens uppfattning att en sådan bandupptagning som det nu är fråga om djupt kränker den personliga integriteten, anser att tiden nu är mogen för generella överväganden rörande spörsmålet om ett sådant förfarande även fortsättningsvis skall vara lagligt. Även frågan om tillåtligheten av användandet av sådan i hemlighet gjord bandupptagning i olika sammanhang bör därvid prövas. Det bör ankomma på regeringen att föranstalta om vederbörlig utredning. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande bandupptagning av telefonsamtal

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Ju25 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

Lars-Erik Lövdén (s), Ulla-Britt Åbark (s), Birthe Sörestedt (s), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Björn Ericson (s), Sigrid Bolkéus (s) och Jan Andersson (s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 29 med "Som justitiekanslern" och slutar på s. 30 med "till känna" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att avgörande betydelse för ett ställningstagande i frågan är om nuvarande ordning ger tillräckliga rättssäkerhetsgarantier. Andra faktorer som kan ha betydelse i sammanhanget är om bestämmelsen i praktiken har lett till tillämpningssvårigheter eller om praxis har utvecklats i olämplig riktning. JK har inte funnit något som tyder på att reglerna om polisrätt att besluta om husrannsakan med stöd av RB har tillämpats på ett olämpligt sätt. Tvångsmedelskommittén har under sitt utredningsarbete inte funnit anledning att föreslå någon ändring på denna punkt. I likhet med justitieministern anser utskottet att någon ändring av den nuvarande beslutsordningen enligt RB i nu berört hänseende inte är påkallad. Utskottet avstyrker därför bifall till motion Ju23.

dels att utskottets hemställan under moment 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *polisrätt att besluta om husrannsakan*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Ju23.

7. Tvångsingripanden i kyrkolokaler m. m. (mom. 9)

Karin Ahrland (fp), Jerry Martinger (m), Göthe Knutson (m), Lars Sundin (fp), Kent Lundgren (mp) och Göran Ericsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 33 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "behandlad del" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det i och för sig välbetänkt att, såsom justitieministern gör i propositionen, rekommendera att polisen, inför ett eventuellt förestående tvångsingripande i en kyrkolokal, i första hand tar kontakt med den som ansvarar för lokalen – en kyrkoherde eller en församlingsföreståndare. Enligt utskottets uppfattning kan detta leda till att något tvångsingripande över huvud taget inte behöver komma till stånd. Detta är enligt utskottets uppfattning emellertid inte tillräckligt. Enligt utskottets mening är det angeläget att klarlägga kyrkofriden i Sverige så att möjligheterna till tvångsingripanden i kyrkolokaler begränsas. Det bör ankomma på regeringen att låta utreda frågan i syfte att kunna återkomma till riksdagen med förslag till begränsande lagstiftning. I första hand bör utredas om möjligheterna till tvångsingripanden kan begränsas så att sådana inte får ske när någon eftersöks av annan anledning än misstanke om viss grövre brottslighet. Utskottet vill i sammanhanget uppmärksamma vad flera remissinstanser påpekat, nämligen svårigheten att definiera begreppet kyrka. Även denna fråga bör utredas så att en klar avgränsning vid en framtida reglering kan ske. Vad utskottet nu med anledning av motionerna anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *tvångsingripanden i kyrkolokaler m. m.*

att riksdagen med anledning av motion 1987/88: Ju607 i denna del, motion 1987/88: Ju621, motion 1988/89: Ju20 och motion 1988/89: Ju24 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

8. Fortsatt förbud mot avlyssning med dold mikrofon (mom. 10)

Karin Ahrland (fp), Lars Sundin (fp), Berith Eriksson (vpk) och Kent Lundgren (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 37 med ”I fråga” och slutar på s. 38 med ”behandlad del” bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det mot bakgrund av det nyss anförda tillrådigt att inte lägga fram något förslag till nytt tvångsmedel i form av avlyssning med dold mikrofon. Telefonavlyssning är ett djupt integritetskränkande tvångsmedel. Integritetsshoten och integritetsintrånget är emellertid mera påtagliga vid avlyssning med dolda mikrofoner. Avlyssning med dolda mikrofoner innebär en mer total kontroll än telefonavlyssning. Man kan lyssna på allt som sägs – och även på annat än samtal – i den avlyssnade lokalen, vid alla tider på dygnet och oavsett vilka som vistas där. Allt inom mikrofonens räckvidd kan registreras. Vidare vill utskottet framhålla att televerkets medverkan vid verkställigheten av telefonavlyssningsbeslut medför en viss kontroll. En sådan naturlig kontroll av utomstående finns inte vid avlyssning med dold mikrofon, och därmed finns inte heller samma garantier mot missbruk. Ett införande av ett system med domstolstillstånd vid tvångsmedelsanvändning med dold mikrofon skulle inte heller ge några garantier härvidlag. Mot bakgrund av det anförda finner utskottet att det redan av nu föreliggande material framgår att införande av ett nytt tvångsmedel i form av avlyssning med dold mikrofon inte är tänkbart i ett samhälle av den typ vi har. Gällande förbud mot elektronisk avlyssning – som naturligtvis även gäller i säkerhetspolisens arbete – bör råda även fortsättningsvis. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *fortsatt förbud mot avlyssning med dold mikrofon*

att riksdagen med anledning av motion 1988/89: Ju19 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Nödsituationer m. m. (mom. 11)

Karin Ahrland (fp), Lars Sundin (fp), Berith Eriksson (vpk) och Kent Lundgren (mp) anför:

Såvitt gäller önskemålet i motion Ju19 om ett riksdagsuttalande i fråga om nödrättens innebörd vill utskottet utöver den i betänkandet lämnade redogörelsen för saken anföra följande.

I likhet med motionärerna har vi noterat att det inom polisen ofta har åberopats nöd som ursäkt för ett lagbrott trots att det i motiven till nödreglerna i brottsbalken uttalats att dessa regler skall tillämpas endast i undantagsfall. Bl. a. synes nödargumentet ha åberopats för att legalisera den elektroniska avlyssning som förekommit i utredningen kring mordet på statsminister Olof Palme. Justitieministern uttalar i propositionen att hennes ställningstagande att nu inte föreslå ett nytt tvångsmedel i form av avlyssning med dold mikrofon endast tar sikte på förundersökningar i allmänhet. Hon utgår vidare ifrån att frågan längre fram kommer att behandlas i utredningsarbetet om bl. a. säkerhetspolisens arbetsmetoder. Hennes uttalanden sägs heller inte innebära något ställningstagande i frågan om det är eller bör vara tillåtet att i nödsituationer vidta extraordinära åtgärder. Som motionärerna påpekar har dessa yttranden från justitieministerns sida ytterligare förvirrat den debatt om nödrätten som på senare tid pågått i vårt samhälle, och det finns enligt utskottets mening anledning befara att den s. k. buggningskulturen inom polisen härigenom vuxit till sig.

Särskilt mot denna bakgrund har det enligt vår mening varit av särskilt värde att utskottet med anledning av motionerna i betänkandet lämnat den utförliga redovisning i saken som skett. Som det här inte är fråga om motivuttalanden i anslutning till antagande av lag eller lagändring bör ej göras annat uttalande.

Sammanfattning	1
Propositionen	1
Motionerna	16
Utskottet	17
Inledning	17
Propositionens huvudsakliga innehåll	18
Utskottets överväganden	19
Allmänt om tvångsmedel	19
Hemlig teleavlyssning	22
Hemlig teleövervakning	23
Bandupptagning av telefonsamtal	24
Vissa frågor om beslag	25
Husrannsakan	28
Allmänt om husrannsakan	28
Polismans rätt att besluta om husrannsakan	29
Kyrkofrid m. m.	30
Nya tvångsmedel – avlyssning med dold mikrofon m. m.	33
Övrigt	38
Hemställan	38
Reservationer	41
1. Överskottsinformation (vpk)	41
2. Offentligt ombud (vpk)	42
3. Teleavlyssning vid s. k. förbrott (vpk, mp)	42
4. Teleövervakning (vpk, mp)	43
5. Bandupptagning av telefonsamtal (c)	44
6. Polismans rätt att besluta om husrannsakan (s)	45
7. Tvångsingripanden i kyrkolokaler m. m. (m. fp, mp)	45
8. Fortsatt förbud mot avlyssning med dold mikrofon (fp, vpk, mp)	46
Särskilt yttrande	46
Nödsituationer m. m. (fp, vpk, mp)	46